

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Roman Poláček

**Odpovědnost principála za použití pomocníka – vývoj právní
úpravy od římského práva po současnost**

Diplomová práce

Olomouc 2019

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Odpovědnost principála za použití pomocníka – vývoj právní úpravy od římského práva po současnost* vypracoval samostatně a na základě citovaných zdrojů.“

V Olomouci dne 1. 3. 2019

.....

Poděkování:

Tímto bych rád vyjádřil poděkování JUDr. Petru Dostálíkovi, Ph.D. za jeho rady a pomoc při vedení mé diplomové práce. Poděkování rovněž patří mé rodině, přítelkyni a přátelům za pomoc a podporu během studia.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1 Římské právo	10
1.1 Obecný úvod.....	10
1.2 Rozbor odpovědnosti za jiné osoby v římském právu.....	11
1.2.1 Odpovědnost za jednání poslů.....	11
1.2.2 Locatio conductio.....	12
1.2.3 Emptio venditio.....	16
1.2.4 Odpovědnost na základě ediktu.....	16
1.3 Shrnutí.....	18
2 Odpovědnost za pomocníka v Obecném zákoníku občanském	19
2.1 Vývoj právní úpravy.....	19
2.2 Právní rozbor ustanovení § 1313a o. z. o.....	20
2.3 Právní rozbor ustanovení § 1315 o. z. o.....	21
2.4 Komparace s vládním návrhem občanského zákoníku z roku 1937.....	24
2.5 Závěr.....	26
3 Právní úprava v občanském zákoníku z roku 1950	27
3.1 Obecný úvod.....	27
3.2 Právní konstrukce odpovědnosti za použití jiné osoby (§ 344 a § 345).....	28
3.3 Vztah k předchozí právní úpravě a shrnutí.....	30
4 Právní úprava v občanském zákoníku z roku 1964 a v obchodním zákoníku ... 32	
4.1 Právní úprava v OZ 64.....	32
4.1.1 Rozdíly mezi původním a novelizovaným zněním občanského zákoníku.....	33
4.1.2 Právní konstrukce odpovědnosti za osoby užití při činnosti.....	33
4.1.3 Vztah k předchozí právní úpravě.....	35

4.1.4	Shrnutí.....	35
4.2	Právní úprava v obchodním zákoníku (§ 331 a § 375).....	36
5	Odpovědnost za pomocníka v současné právní úpravě.....	38
5.1	Právní rozbor ustanovení § 1935	38
5.1.1	Vztah k ustanovení § 2914 OZ 14	39
5.1.2	Příklady k rozlišení § 1935 a § 2914 OZ 14	40
5.2	Právní rozbor ustanovení § 2914	41
5.2.1	Terminologie.....	42
5.2.2	Výkon činnosti pro jiného	43
5.2.3	Exces	43
5.2.4	Přímá odpovědnost pomocníka (obecně)	44
5.2.5	Přímá odpovědnost zaměstnance.....	45
5.2.6	Odpovědnost za nesamostatného pomocníka, culpa in eligendo, culpa in custodiendo.....	50
5.3	Vztah k předchozí právní úpravě a ke speciálním právním úpravám.....	53
5.4	Závěr.....	54
	Závěr.....	55
	Seznam použité literatury	58
	Komentáře a monografie.....	58
	Odborné články.....	60
	Právní předpisy.....	60
	Soudní rozhodnutí	61
	Internetové zdroje.....	62
	Shrnutí	63
	Abstract	64
	Klíčová slova	65
	Keywords.....	65

Seznam použitých zkratk

ObchZ	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
OZ 64	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
OZ 50	zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
OZO či o. z. o.	zákon č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský
ABGB	současný rakouský občanský zákoník
NS	Nejvyšší soud České republiky, Československé socialistické republiky, Československé republiky
ÚS	Ústavní soud České republiky
Principál	Osoba, která při plnění dluhu nebo při obstarávání svých záležitostí (nově při výkonu činnosti) použije jiného (pomocníka).
OZ 14	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZP	zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

V souvislosti s přijetím nového občanského zákoníku v roce 2014 došlo ke změnám, které se dotkly i principu odpovědnosti principála za pomocníky, jenž našel uplatnění zejména v ustanovení § 2914. Změny, které občanský zákoník v této oblasti přinesl, se týkají především otázky přímé odpovědnosti pomocníků, obzvláště zaměstnanců. Na rozdíl od předchozí právní úpravy, jež explicitně přímou odpovědnost pomocníků vylučovala, občanský zákoník žádný takovýto výslovný zákaz neobsahuje.

Poprvé jsem se o této problematice dozvěděl ve 3. ročníku při přednášce doc. Melzera v rámci předmětu Závazkové právo 3, která pro mě byla impulzem ke zvolení tohoto tématu pro moji diplomovou práci. Dalším důvodem, proč jsem se rozhodl vybrat toto téma, byla skutečnost, že tato otázka nebyla za účinnosti současného občanského zákoníku soudy judikována. Proto považuji toto téma za aktuální. Současně se nejen mezi akademiky, ale i mezi praktikujícími právníky, spustila odborná debata. V zásadě se vytvořily tři názorové proudy, u kterých jsem považoval za relevantní, podrobit je náležitěmu kritickému zhodnocení.

Předmětem mé diplomové práce však není jen problematika přímé odpovědnosti pomocníků (zaměstnanců). Mým cílem je princip odpovědnosti principála za pomocníky rozebrat komplexněji, protože se jedná o institut, který má své *ratio* a jeho význam je patrný zejména v podnikatelské praxi, v níž má značné ekonomické dopady. Jestliže by náš právní řád tento institut neznal, byli by to nikoliv jen pomocníci, kteří by nesli následky škodních událostí, ale zejména samotní poškození, kteří by se u nesolventních pomocníků nedomohli svých nároků na náhradu škody. Institut odpovědnosti principála za pomocníky totiž plní několik funkcí. Jak výstižně uvádí M. Sztefek, odpovědnost principála slouží jako „*a) nástroj rozložení rizika spojeného s určitým typem činnosti mezi větší počet subjektů, b) nástroj ochrany třetích osob stojících vně činnosti, se kterou je spojeno riziko vzniku škody, a také jako c) nástroj motivace principálů a pomocníků k vynaložení řádné péče.*“¹

Zajímaly mě proto i jiné otázky, které s odpovědností principála souvisejí. Jedná se například o tzv. exces či rozlišování mezi smluvní a deliktní odpovědností principála, které se projeví v různých odpovědnostních schématech principála. Rovněž jsem považoval z hlediska historickoprávní argumentace za důležité zabývat se genezí tohoto institutu a komparací jednotlivých právních úprav, které na našem území platily. Součástí geneze je i přehled historické judikatury. Za tímto účelem je práce rozdělena do pěti kapitol. V první kapitole se věnuji římskoprávním základům odpovědnosti principála za pomocníky, kdy rozebírám jednotlivé fragmenty známých římských právníků. Druhá kapitola pojednává o právní úpravě v Obecném

¹ SZTEFEK, Martin. Deliktní odpovědnost principálů za pomocníky: srovnávací a právně-ekonomická analýza § 2914 ObčZ. *Právní rozhledy*, 2017, č. 1, s. 12.

zákoníku občanském, kde je rozebrána právní konstrukce odpovědnosti principála. Dále se kapitola věnuje komparaci právní úpravy se zněním před novelou z roku 1916 a se zněním vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Třetí kapitola je věnována právní úpravě odpovědnosti principála za účinnosti občanského zákoníku z roku 1950. Ve čtvrté kapitole je pojednáno o právní úpravě za účinnosti občanského zákoníku z roku 1964, kdy došlo k výrazné trivializaci a k historickému odklonu od předchozích právních úprav. Konečně pátá, nejobsáhlejší kapitola, která tvoří jádro této diplomové práce, pojednává o různých možnostech výkladu nové právní úpravy. V kontextu této kapitoly se vypořádávám s následujícími výzkumnými otázkami: *Je přípustění přímé odpovědnosti pomocníků v souladu s naší právní historií? Jak se po nabytí účinnosti nového občanského zákoníku změnilo postavení poškozeného? Je přípustění přímé odpovědnosti zaměstnanců hodnotově koherentní se současným českým právním řádem? Je dosavadní kritérium, kterým se řídí judikatura v otázce tzv. excesu, dostačující? Jaký význam má rozlišení mezi smluvní a deliktní odpovědností principála? Jaký význam má rozlišení mezi samostatným a nesamostatným pomocníkem?* Po zodpovězení výše uvedených výzkumných otázek budu schopen kriticky zhodnotit, zda dosavadní judikatura k občanskému zákoníku z roku 1964 je i po nabytí účinnosti současného občanského zákoníku dostačující, v souladu s naší právní historií a s hodnotami moderního a vyspělého právního řádu. Ve své práci budu vycházet z následujících hypotéz, které se budu snažit potvrdit nebo vyvrátit: *Současně platný občanský zákoník umožňuje přímou odpovědnost pomocníků. Zákonný limit uvedený v § 257 odst. 2 zákoníku práce se uplatní i vůči třetím osobám. Kritérium, které používá dosavadní judikatura k otázce excesu je kritériem dostačujícím, postihujícím všechny možné případy protiprávního jednání pomocníků.* Hlavním cílem mé práce tedy je, kromě zachycení vývoje tohoto institutu, objektivně zhodnotit, zda je dosavadní judikatura k občanskému zákoníku z roku 1964, jež řeší problematiku principu odpovědnosti principála za pomocníky, stále hodnotově slučitelná se současným právním řádem, nebo zda je třeba tuto judikaturu považovat za překonanou.

Ve své práci využívám především metodu komparace, jejímž cílem je porovnat historické právní úpravy principu odpovědnosti principála za pomocníky, které platily na našem území. Součástí komparace je však i srovnání se zněním vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Ve vztahu k výkladu nové právní úpravy je užívána metoda popisná. Kromě mých vlastních názorů a mé tvůrčí činnosti čerpám z odborných názorů předních civilistů jednotlivých období. Jedná se zejména o odborné publikace F. Melzera, M. Sztefka, K. Eliáše, V. Knappa, J. Sedláčka, J. Krčmáře a A. Randy, u překladu římských Digest pak publikace M. Skřejpka, P. Blaha a G. Mac Cormacka.

Závěrem této úvodní části se dostávám k očekávání, které si od této práce slibuji. Mým očekáváním je prohloubení znalostí deliktního práva, které mi bude užitečné při uplatnění na trhu práce.

Diplomová práce vychází z právního stavu ke dni: 1. 3. 2019.

1 Římské právo

1.1 Obecný úvod

Římské právo soukromé tvoří historický základ českého soukromého práva. Není tedy divu, že i odpovědnost principála za pomocníky má své kořeny právě v římském právu. V řadě situací je jedna osoba odpovědná za škodu způsobenou někým jiným. Různé prameny poukazují u odpovědnosti principála na to, že na principálově straně došlo k zavinění (*culpa*). Tyto prameny uvádí, že otrokář či pán je odpovědný na základě toho, že vybral nebo zaměstnal nevhodné osoby.²

Na základě zdrojů, které hovoří o zavinění nebo o zaměstnání nevhodných osob ve výše zmíněných situacích, přisuzuje moderní odborná literatura římskému právu doktrínu *culpa in eligendo*. Principál je odpovědný na základě své vlastní viny, pokud je škoda způsobena osobou, kterou zvolil k vykonání určitého úkolu nebo nad kterou vykonává určitou kontrolu.³

Je obecně známo, že doktrína *culpa in eligendo* je produktem post-klasických právníků či překladatelů. Nicméně v souvislosti s pojmem *culpa*, resp. s jeho výkladem ve vztahu k odpovědnosti principála, panovaly v odborné veřejnosti neshody. Někteří autoři se domnívají, že klasické uplatňování přísné odpovědnosti bylo ve své podstatě zachovalé, ale že ji překladatelé k tomu, aby ospravedlnili principálovu odpovědnost, začali spojovat s *culpa* nebo se zaměstnáním *mali homines* či *noxii servi*.⁴ Ostatní autoři naopak tvrdí, že interpretace překladatelů je ve své podstatě odlišná od klasického římského práva. Zatímco klasické římské právo činilo osobu striktně odpovědnou za jednání jiného, pozdější právníci se drželi zásady, dle které by nikdo neměl být odpovědný, pokud nejednal zaviněně. Tito nahradili přísnou odpovědnost odpovědností za neprovedení péče, kterou by vykonal *bonus paterfamilias*⁵, a to při výběru a zaměstnání otroků nebo svobodných lidí.⁶

Později, za dob Byzantské říše, byl institutu *culpa in eligendo* připisován status právní doktríny. O tom, zda je v tomto případě na místě hovořit o doktríně, je nejisté. Na případy, kdy je principál odpovědný na základě toho, že vlastní otroky, kteří způsobí škodu, nebo kdy vybral neschopnou osobu pro určitý úkol, se totiž neuplatní obecné pravidlo.⁷ Římští právníci, se však drží určitého

² MAC CORMACK, Geoffrey. *Culpa in eligendo*. RIDA, 1971, roč. XVIII, č. 3., s. 525.

³ Tamtéž.

⁴ Těmi se mysleli zlí lidé či otroci s nespolehlivým či nebezpečným charakterem.

⁵ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1981, s. 89.: „...jeho chování je směrodatné pro posouzení stupně odpovědnosti, ... vzor čestného a správného jednání.“

⁶ MAC CORMACK: *Culpa in eligendo*..., s. 526.

⁷ ZIMMERMANN, Reinhard. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*. Oxford: Oxford University Press, 1996, s. 1120.

schématu.⁸ V zásadě lze říci, že prameny rozlišují tři skupiny případů, které se týkaly této problematiky. Jedná se o:

1. Odpovědnost za jednání poslů,
2. odpovědnost nájemce (či pachtýře) za škodu způsobenou jeho otroky a jinými osobami na majetku pronajímatele,
3. odpovědnost na základě ediktu.⁹

V následující podkapitole se budu zabývat vybranými fragmenty římských právníků. Nelze říci, že jejich úvahy byly stejné ve všech kontextech, ba naopak ve skutečnosti porovnání daných pramenů odhaluje určité rozdíly v jejich přístupu. Lze však předestřít, že závěry mnohých z nich tvoří do jisté míry základ právní úpravy Obecného zákoníku občanského (1811), kterou se inspiroval současný občanský zákoník.

1.2 Rozbor odpovědnosti za jiné osoby v římském právu

1.2.1 Odpovědnost za jednání poslů

Tam, kde principál přikáže poslovi, aby vrátil nějaké zboží věřiteli a posel svou vinou zboží ztratí, principál odpovídá, pokud se dopustil zavinění při výběru posla. Nejexplicitnější příklad takového zavinění uvádí Julián.¹⁰

Julián ve 3. knize k Urseovi Ferókovu D. 13. 6. 20

„Vypůjčené stříbrné nádoby jsem dal svému otrokovi, aby ti ho přinesl zpět, a tento otrok byl pro tento úkol natolik vhodný, že nikdo nemohl předvídat, že ho oklamou zlí lidé. Jestliže se tyto zlí lidé stříbrného nádoby zmocnili, jedná se o tvou, nikoli mou ztrátu.“¹¹

Osoba, která si půjčila stříbro, jej vrací zpět prostřednictvím otroka. Nebyl žádný důvod domnívat se, že otrok byl nespolehlivý nebo že by mohl být snadno oklamán. Pokud jej zloději okradou, nese ztrátu půjčitel. Použití výrazu *decipere* (klamat, podvést)¹² naznačuje, že stříbro nebylo odebráno násilím, ale prostřednictvím nějakého podvodu na otroka. Zdá se, že Julián činí odpovědnost půjčitele závislou na přítomnosti či absenci zavinění při výběru otroka. K zavinění, a tedy i k odpovědnosti dochází, pokud existují pochyby o spolehlivosti či důvěryhodnosti otroka.¹³

Další příklad uvádějí Ulpian a Paulus.

⁸ MAC CORMACK: *Culpa in eligendo...*, s. 527.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Tamtéž, s. 528.

¹¹ Přeložili BLAHO, Peter, BARTOŠÍKOVÁ, Jarmila, SKŘEJPEK, Michal, ŽYTEK, Jakub. *Digesta, neboli, Pandekty: svazek I, kniha I-XV, vybrané části = Digesta, seu, Pandectae: tomus I, liber I-XV, fragmenta selecta*. Přeložili BLAHO, Peter, BARTOŠÍKOVÁ, Jarmila, SKŘEJPEK, Michal, ŽYTEK, Jakub. Praha: Karolinum, 2015, s. 599-601.

¹² Srov. BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva...*, s. 129.

¹³ MAC CORMACK: *Culpa in eligendo...*, s. 531.

Ulpianus ve 29. knize k Sabinovi. D. 13. 6. 10.1.

„Je sporné, jestliže jsem odevzdal věc znalci k ocenění, zda je ve stejném postavení jako ten, kdo si věc vypůjčil. Pokud jsem totiž předal věc ve svém vlastním zájmu, například když chci zjistit její hodnotu, odpovídá mi pouze za úmysl, pokud v jeho zájmu, pak i za ochranu, a proto bude mít k dispozici žalobu z krádeže. Jestliže se věc zničí při vracení a jestliže jsem přikázal, kdo ji má vrátit, leží riziko na mně. Jestliže ji však svěřil tomu, komu chtěl, správně mně odpovídá za nedbalost, jako kdyby přijal ve vlastním zájmu,¹⁴

Paulus v 5. knize k Sabinovi D. 13.6.11

Nebot' nerybral vhodného otroka, aby mi mohl věc v pořádku vrátit¹⁵;

Ulpianus ve 29. knize k Sabinovi D. 13.6.12. pr.

pokud však v mém zájmu, pak jen za úmysl.¹⁶

Předmět je předán znalci k ocenění. Znalec jej svěří dalšímu k tomu, aby věc vrátil, ale věc se ztratí. Toto pravidlo se týká toho, zda znalec odpovídá pouze za úmysl, nebo zda musí vynaložit *custodii*.¹⁷ Pokud posla vybere znalec, je rozsah jeho odpovědnosti odvislý od rozsahu jeho zájmu. Odpovídá i za nedbalost, pokud je dohoda v jeho vlastním zájmu. Výňatek od Paula pak vysvětluje, že pokud znalec vybere nevhodného otroka pro daný úkol, jedná zaviněně. Pokud je dohoda čistě v zájmu osoby, která dodává předmět, je znalec odpovědný pouze za úmysl.¹⁸

1.2.2 Locatio conductio

Několik pramenů pojednává o odpovědnosti nájemce za škodu, kterou způsobí jeho otroci nebo pomocníci na majetku, který je předmětem nájemní smlouvy. Nejstarší z nich je následující fragment od Alfenuse.¹⁹

Alfenus v 3.knize k Paulovu dopisu D. 19. 2. 30. 2.

Na základě podané žaloby bylo zjištěno, že v případě, kde si nájemce pronajmul od jiného muly, které měly být zatíženy určitou váhou, avšak muly v důsledku zatížení větší váhou utrpěly zranění, byla vlastníkovu mul povolena buď žaloba podle Aquiliova zákona nebo žaloba ze smlouvy. Nicméně na základě Aquiliova zákona mohl žalovat jen toho, kdo zároveň muly řídil, na základě žaloby ze smlouvy (actio ex locato) pak mohl žalovat nájemce, a to i v případě, kdy muly zranil někdo jiný.²⁰

Nájemce si pronajme muly za podmínky, že muly nebudou zatěžovány větší váhou, než která je sjednaná. Pokud někdo jiný zatíží muly větší váhou, než která je povolena, a muly utrpí zranění, může být žalován na základě Aquiliova zákona a nájemce může být žalován na základě

¹⁴ Přeložili BLAHO, BARTOŠÍKOVÁ, SKŘEJPEK, ŽYTEK: *Digesta, neboli, Pandekty...*, s. 595.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Srov. BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva...*, s. 125.: „povinnost zachovávat nejvyšší péči“.

¹⁸ MAC CORMACK: *Culpa in eligendo...*, s. 533.

¹⁹ Tamtéž, s. 534.

²⁰ Překlad autora.

žaloby z nájemní smlouvy (*actio ex locato*). Je nepravděpodobné, že by Alfenus rozebíral případ, kdy mula řídí otrok nájemce. Pokud by tomu tak bylo, připustil by vůči nájemci *actio legis Aquiliae noxalis*. Pravděpodobně tím zamýšlel svobodného pomocníka nebo to, že mula byla pronajata třetí osobou. V každém případě nebyla smluvní odpovědnost závislá na zavinění nájemce při výběru řidiče muly, ale na porušení určité smluvní povinnosti. Není jisté, jaké omluvitelné důvody mohly liberovat nájemce; zda se například mohl zprostit odpovědnosti prokázáním, že k porušení smluvní povinnosti došlo prokazatelně bez jeho zavinění. V tomto ohledu by mohly být okolnosti, za kterých byl řidič vybrán, relevantní.²¹

Další příklad uvádí opět Ulpian. Z tohoto fragmentu lze odvodit, že římské právo umožňovalo přímou odpovědnost pomocníků.

Ulpian v 18. knize k ediktu D. 9. 2. 27. 9.

„Jestliže otrok, kterého nájemník používal jako topiče, usnul u pece a venkovský dům vyhořel, Neratius píše, že pokud byl při výběru svých pomocníků neopatrný, odpovídá za to ze smlouvy o nájmu. Ostatně jestli někdo rozdělá v peci oheň a někdo jiný ho bude neopatrně hlídat, bude odpovědný také ten, kdo oheň zapálil? Ten, kdo hlídá, totiž nic nečiní a ten, kdo správně oheň zapálil, nic nezavinil. Jak to tedy je? Mám za to, že přísluší obdobná žaloba jak proti tomu, kdo u pece usnul, tak také proti tomu, kdo oheň nedbale hlídal. A at' nikdo neříká o tom, kdo usnul, že to, čeho se dopustil, je zcela přirozené a lidské, vždyť byl povinen oheň uhasit, anebo ho opatřit tak, aby se nerozšířil.“²²

Neratius tvrdil, že pokud otrok nájemce (pachtýře), kterého využíval jako topiče, usnul u pece a v důsledku toho dům shořel, nájemce odpovídal z nájemní smlouvy, pokud byl nedbalý při výběru konkrétního otroka. Zdá se, že nedbalost výběru souvisí s konkrétním úkolem, pro který byl otrok vybrán. Neratius neříká, že nájemce jedná nedbale pokud vlastní nevhodné otroky, ale nepečlivý výběr otroka pro konkrétní úkol (strážení ohně) může založit jeho nedbalost.²³

Ulpian povolil žalobu i vůči tomu, kdo u pece usnul nebo vůči tomu, kdo oheň nedbale hlídal.

Gaius v 10. knize k provinciálnímu ediktu D. 19. 2. 25. 7.

Kdo se zaváže k převozu sloupu, který je při vztýčení či převozu, ale také i když ještě není naložen, poškozen či zničen, odpovídá za vzniklou škodu, pokud k ní došlo jeho zaviněním nebo zaviněním jeho zřízcenců. Pokud však učinil veškerá možná opatření a jednal s péčí řádného člověka, nejedná zaviněně. Je pochopitelné, že se toto pravidlo uplatní i na případy, kdy jsou převáženy sudy, řezivo nebo jiné věci, které jsou převáženy z jednoho místa na druhé.²⁴

²¹ MAC CORMACK: *Culpa in eligendo...*, s. 534.

²² Přeložili BLAHO, BARTOŠÍKOVÁ, SKŘEJPEK, ŽYTEK: *Digesta, neboli, Pandekty...*, s. 595.

²³ MAC CORMACK: *Culpa in eligendo...*, s. 539.

²⁴ Překlad autora.

Dlužník, který se zavázal přepravit sloupy, je podle smlouvy odpovědný, pokud k jejich poškození dojde na základě zaviněného jednání jeho samotného nebo jeho pomocníků.²⁵ Je třeba akceptovat, že spojení *ei quorum opera uteretur* (využívat při práci) se týká jak otroků, tak i svobodných. Pokud bylo vše učiněno s péčí řádného člověka, nedocházelo k zavinění. Toto pravidlo může být použito i na případy výběru dlužníka, který vybírá zřízence (pomocníky) pro určitý úkol. Pokud svěří přepravu sloupů nevhodné osobě, která způsobí škodu, je odpovědný na základě vlastního zavinění při výběru.²⁶

Tam, kde otrok poškodil nebo ukradl majetek patřící věřiteli, dlužník pravděpodobně neodpovídal, dokud nebylo prokázáno, že daného otroka použil pro úkol související s majetkem věřitele a dále, že nevěděl nebo nemohl vědět, že otrok je nespolehlivý, nedůvěryhodný nebo nějakým jiným způsobem nevhodný. Ve výše uvedeném případě s topičem byl nájemce odpovědný, protože vybral pro úkol, který je sám o sobě nebezpečný, nespolehlivého otroka. Zdá se, že nebylo nutné, aby pronajímatel musel prokazovat vědomost nájemce o tom, že otrok měl pochybný charakter. Pokud je prokázáno, že otrok má historii, na základě které, lze pochybovat o jeho spolehlivosti či důvěryhodnosti, nemůže být pánova vědomost vyvrácena. Pokud byl otrok nedávno získán a pán neměl možnost si dostatečně učinit názor na povahu otroka, může být přesto odpovědný, pokud svoji vinou neučinil řádné kroky k získání informací ohledně povahy otroka.²⁷

Osobou, která poškozovala nebo ukradla majetek věřitele, nemuseli být pouze otroci, ale i svobodní lidé. V zásadě můžeme rozlišovat následující kategorie:²⁸

1. Svobodné osoby, které jsou v moci dlužníka,
2. svobodné osoby, které jsou členové dlužníkovy domácnosti, ale nespádají pod jeho moc (příbuzní, kteří s ním žijí),
3. svobodní sluhové,
4. osoby, které pracují v dlužníkově domě na základě smlouvy.

U všech těchto kategorií osob bylo použito stejného pravidla jako v případě otroků, avšak podrobnosti o jeho použití se mohou lišit v závislosti na okolnostech konkrétního případu. Dlužník musí být seznámen s dispozicemi svých dětí, stálých členů své domácnosti a jeho služebníků. Římští právníci proto mohli být oprávněni tvrdit, že dlužník jednal zaviněně, pokud daná osoba, spadající do výše uvedených kategorií, byla nespolehlivá nebo nedůvěryhodná a způsobila škodu. Na druhou stranu bylo méně pravděpodobné, že by dlužník znal povahu svých

²⁵ Podobně jako u smlouvy o dílo srov. HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. vyd. Praha: J. Otto, 1910, s. 727.: „Při provádění díla jest ... zpravidla volno užiti pomocníků. Jest pak práv ze škody, způsobenou vinou těchto, jen pokud se dopustil nedopatření při volbě jejich (*culpa in eligendo*).“

²⁶ MAC CORMACK: *Culpa in eligendo...*, s. 541.

²⁷ Tamtéž, s. 543.

²⁸ Tamtéž.

hostů nebo osob, které zaměstnával pouze dočasně. Je tedy možné, že odpovídal pouze tehdy, pokud věděl, že host nebo pomocník měl takové vlastnosti, na základě, kterých by bylo možné usuzovat, že by bylo riskantní, pokud by přišel do styku s majetkem věřitele. Ale mohou nastat situace, kdy o nespolehlivosti takové osoby věděl nebo měl vědět. V tom případě by odpovědný byl.²⁹

Labeo v 5. knize Libri posteriores dle výňatku Iavolena Prisca. D. 19. 2. 60. 7

Zaměstnal jsi mého otroka, který řídí muly a tvá mula zahynula skrze jeho nedbalost. Pokud se otrok nechal najmout sám, odpovídám ti za škodu, protože otrok je mým majetkem, ale odpovídám ti však jen do výše peculia tohoto otroka. Pokud ti však určitého otroka pronajmu já, odpovídám ti za úmysl či nedbalost. Pokud si budeš chtít pronajmout otroka ty, aniž by si určil kterého a já otroka vyberu a pošlu jej za tebou, a v důsledku nedbalosti tohoto otroka mula zahyne, odpovídám ti za nedbalost, neboť jsem to byl já, kdo takového otroka vybral.³⁰

Tento fragment pojednává a odpovědnosti pronajímatele za poskytnutí otroka, jehož činem vznikne nájemci škoda.

Jedna osoba pronajme druhé otroka, který řídí muly. Skrze nedbalost otroka zahyne nájemcova mula. Labeo zvažuje okolnosti, za kterých může být pronajímatel odpovědný. V prvé řadě rozlišuje mezi tím, zda se otrok nabídl sám nebo zda jej pronajímatel pronajal nájemci. V prvním případě byl pronajímatel odpovědný v mezích žalob *Actio de peculio et in rem verso*³¹, tedy pokud došlo k obohacení nebo zde bylo *peculium*³². V druhém případě byl odpovědný, pokud na jeho straně byl úmysl či nedbalost.³³

Negativní formulace pravidla je doplněna následující podmínkou³⁴. Pronajímatel neodpovídá, pokud mu nelze přičíst úmysl či nedbalost. Nicméně pokud nájemce požádá o otroka, aniž by ho specifikoval, a pronajímatel vybere otroka, jehož nedbalostí mula zahyne, pak pronajímatel odpovídá za jeho neuvážený výběr. Z toho vyplývá, že pokud nájemce jmenuje pro daný úkol otroka, kterého si najal, pronajímatel zpravidla nenese odpovědnost, protože při výběru otroka nejednal zaviněně.³⁵

Labeova argumentace nenaznačuje, že by pronajímatel striktně odpovídal pouze za nedbalost svého otroka. Jako příklad odpovědnosti za zavinění uvádí případ, kdy výběr řidiče

²⁹ MAC CORMACK: *Culpa in eligendo...*, s. 544.

³⁰ Překlad autora.

³¹ Přeložili BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani institutiones: Justiniánské instituce*. Praha: Karolinum, 2010, s. 341: Srov. Inst. 4. 7. 4. – *Kromě toho existuje také žaloba z peculia a žaloba z prospěchu, takže vlastník, i když bylo právní jednání uzavřeno bez jeho vědomí, přece jen odpovídá buď za vše, o co se jeho majetek zvětšil, nebo když ke zvětšení majetku nedošlo, odpovídá do výše peculia.*

³² Srov. BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva...*, s. 249.: „majetek všeobecně“.

³³ MAC CORMACK: *Culpa in eligendo...*, s. 545.

³⁴ *Quo si* (pokud).

³⁵ MAC CORMACK: *Culpa in eligendo...*, s. 545.

muly je ponechán pronajímateli. Ten je totiž požádán, aby poskytl otroka, který je pro daný úkol vhodný. Pokud se ukáže, že poskytnutý otrok je nespolehlivý či nezkušený, je na místě, aby pronajímatel odpovídal za své zavinění.³⁶

1.2.3 *Emptio venditio*

Alfenus v 2. knize Digest D. 18. 6. 12.

Když dům, který byl prodán, shořel, kdo je v právu? Odpověď zní, že prodávající neodpovídá, pokud nejednal zaviněně. Neodpovídá ani za nedbalost svých otroků i za náhodu, pokud vykonával péči o dům tak, jak jsou zvyklí řádní a šetrní lidé.³⁷

Alfenus pojednává o případu, který je analogicky podobný výše uvedenému, v němž otrok pachtyře zapálí venkovskou vilu pronajímatele. Zde se jedná o případ, kdy je prodáván bytový dům, který ještě nebyl předán kupci. Pokud tento dům shoří bez zavinění prodávajícího, tak tento neodpovídá. Alfenus zastává názor, že prodávající neodpovídá ani v případě, kdy požár vznikl v důsledku nedbalosti jeho otroků nebo náhodně, za předpokladu, že vynaložil veškerou možnou péči.³⁸

1.2.4 *Odpovědnost na základě ediktu*

Podle ediktů týkajících se odpovědnosti majitelů lodí, stájí nebo hostinských či odpovědnosti za věci vyhozené či vylité, byly tyto osoby odpovědné za jednání ostatních lidí ve smyslu pojmu *culpa*.

Ulpianus ve 23. knize k ediktu D. 9. 3. 1. 4.

Actio in factum je přípustěna nikoliv vůči vlastníku domu, ale vůči tomu, kdo je ubytovaný v domě ve chvíli, kdy je z domu něco vyhozeno či vylito, (...).³⁹

Paulus v 19. knize k ediktu D. 9. 3. 6. 2.

Nájemník, který obývá prostory, odpovídá za nedbalost členů své rodiny.⁴⁰

Ulpian výslovně uvádí, že pokud je něco vyhozeno nebo vylito z domu, je zavinění na straně nájemníka daného bytu (*habitor*)⁴¹. Zavinění však nespočívá ve výběru otroků pro určité úkoly. Je evidentní, že nájemník je striktně odpovědný nejen za svoji domácnost, ale za kohokoliv, kdo se v jeho bytě či domě nachází. Samotný edikt, jak sám uvádí Ulpian, se vůbec nezmiňuje o zavinění (*culpa*). Zmínku o zavinění přinášejí až římsští právníci, a to kvůli ospravedlnění odpovědnosti

³⁶ MAC CORMACK: *Culpa in eligendo...*, s. 546.

³⁷ Překlad autora.

³⁸ MAC CORMACK: *Culpa in eligendo...*, s. 546.

³⁹ Překlad autora.

⁴⁰ Překlad autora.

⁴¹ BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva...*, s. 162.

nájemníka. Zavinění nájemníka spočívá v tom, že si nezařídil záležitosti ve své domácnosti takovým způsobem, aby nedocházelo k vyhazování či k vylívání věcí.⁴²

Ospravedlnění odpovědnosti nájemníka se vztahuje ke skutečnosti, že domácnost měl na starost nájemník, nikoliv vlastník. O něm lze tedy říci, že se dopustil zavinění tím, že neučinil nezbytná opatření k zabránění toho, aby nedošlo k porušení ediktu.⁴³

Gaius se zabýval odpovědností majitelů lodí, majitelů stájí a hostinských.

Gaius v třetí knize Aurora. D. 44. 7. 5. 6.

„Stejně tak je z jakoby deliktu odpovědný také majitel lodí, majitel stájí anebo hostinský, a to za způsobení škody anebo krádeže, které jsou spáchány na lodí, ve stájích anebo v hostinci, i když tento delikt nespáchali sami, ale některá z osob, s jejichž pomocí spravují loď, stáj anebo hostinec. Protože tato žaloba sice nevyplyvá ze smlouvy, ale za zavinění, je v jistém smyslu odpovědný on, neboť využívá při práci nespolehlivých lidí, má se za to, že je odpovědný jakoby z deliktu.“⁴⁴

Na základě ediktu odpovídaly výše uvedené osoby za ukradené nebo zničené zboží, které se nacházelo na lodích, stájích nebo v hostincích. Jedná se o striktní odpovědnost, kterou Gaius vysvětluje, že tyto osoby jednají zaviněně využíváním nespolehlivých lidí při práci. Zde by se dalo hovořit o právní fikci či domněnce, neboť nebylo zapotřebí žádného zaviněného chování ze strany majitele lodí, stájí či hostinského. Tito mohli vynaložit veškerou péči při výběru svého personálu, a přesto mohlo dojít ke krádeži nebo poškození majetku.⁴⁵ Stejně se k této otázce vyjádřil i Ulpian.⁴⁶

Posledním případem odpovědnosti na základě ediktu je odpovědnost výběrčích daní (*publicani*).⁴⁷

Ulpianus v 55. knize k ediktu D. 39. 4. 1. 6.

To, co říká Prétor na posledním místě: „Pokud otroci nebudou vydáni, připouštím vůči jejich pánům žalobu, bez možnosti práva na odškodnění“, je zvláštním ustanovením tohoto Ediktu. Pokud otroci nebudou vydáni, bude vůči jejich pánům připuštěna žaloba, kdy jim nebude umožněno požadovat odškodnění za vydání, a to bez ohledu na to, zda je otrok v jejich moci či ne, nebo zda jej mohou vydat či nikoliv.“⁴⁸

⁴² MAC CORMACK: *Culpa in eligendo...*, s. 548.

⁴³ MAC CORMACK: *Culpa in eligendo...*, s. 548.

⁴⁴ Přeložili BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani institutiones: Justiniánské instituce*. Praha: Karolinum, 2010, s. 319: Srov. Inst. 4. 5. 3.

⁴⁵ MAC CORMACK: *Culpa in eligendo...*, s. 549.

⁴⁶ srov. D. 4. 9. 7. 4.

⁴⁷ BARTOŠEK: *Encyklopedie římského práva...*, s. 256.

⁴⁸ Překlad autora.

Ulpianus v 55. knize k ediktu D. 39. 4. 3. pr.

Pokud pán nevydá otroka, je proti němu přípustná noxální žaloba⁴⁹. Proto to, co činí podmínky výběřčích daní tak přísné, je to, že pro tuto práci musí vybrat dobré otroky (boni servi).⁵⁰

Prétor učinil výběřčí daní odpovědnými za jednání otroků, kteří byli použiti při výběru daní. Ulpian vysvětluje tvrdost pravidla tím, že *publicani* jednají zaviněně, pokud nejsou schopni vybrat dobrého otroka (*boni servi*). Edikt uvádí jako delikty způsobení škody, krádež a loupež. Pokud otrok spáchal jeden z těchto deliktů, *publicanus* odpovídal i přesto, že mohl prokázat svou víru v dobrou povahu otroka.⁵¹

1.3 Shrnutí

Z výše uvedeného rozboru je patrné, že římské právo položilo základy dnešní odpovědnosti principála za jednání jeho pomocníků. Ze závěrů římských právníků lze totiž odvodit, že principálova odpovědnost se nevztahovala pouze na delikty otroků, kteří byli v římském právu principálovým majetkem, ale i na svobodné pomocníky, členy jeho domácnosti apod. Římské právo rovněž rozlišovalo mezi odpovědností principála pro oblast deliktů a pro oblast závazkovou. Obdobu tohoto rozlišení nacházíme, s výjimkou OZ 64 a OZO před novelou z roku 1916, ve všech občanských zákonících, které platily na našem území. Dále je třeba vyzdvihnout poznatek, že Ulpian připouštěl přímou odpovědnost pomocníka⁵², která byla až do 60. let minulého století v našem právním řádu zcela samozřejmou záležitostí.

Římské právo se však liší v jeho přístupu k zavinění v otázce smluvní odpovědnosti principála. Požadavky vynaložení péče principála byly někdy tak vysoké, že se téměř jednalo o objektivní odpovědnost.⁵³ Přesto však z výše uvedených argumentací římských právníků je zřetelně vidět, že nepřipouštěli, aby principál odpovídal za své pomocníky, pokud sám nejednal zaviněně. Tento přístup byl uplatňován i za účinnosti Obecného zákoníku občanského, avšak pouze do novely z roku 1916⁵⁴, neboť, jak přílehně uvádí A. Randa, nevyhovoval potřebám právního styku.⁵⁵

⁴⁹ VÁŽNÝ, Jan. *Římské právo obligační – část I.* Bratislava: Nákladem právnické fakulty university Komenského v Bratislavě, 1924, s. 33.: „žaloba na vydání skutečného vlastníka“.

⁵⁰ Překlad autora.

⁵¹ MAC CORMACK: *Culpa in eligendo...*, s. 551.

⁵² Srov. D. 9. 2. 27. 9.

⁵³ ZIMMERMANN, Reinhard. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition.* Oxford: Oxford University Press, 1996, s. 1120.

⁵⁴ „Za cizí protiprávní činy, na nichž někdo neměl účasti, není zpravidla také zodpovědný.“ (§ 1313 o. z. o. ve znění před novelou z roku 1916).

⁵⁵ Srov. RANDA, Antonín. *O závazcích k náhradě škody dle rakouského práva občanského.* 6. vydání. Praha: J. Otto, 1899, s. 45.: „Otázku tuto rozhoduje ob. zák. obč. vedle příkladu práva římského – ovšem způsobem potřebám praktickým nikoliv hovičím.“

2 Odpovědnost za pomocníka v Obecném zákoníku občanském

V této kapitole se chystám zabývat historickými konotacemi souvisejícími s legislativními změnami, ke kterým došlo v oblasti odpovědnosti principála za pomocníka. Dále naváží právním rozbořem ustanovení § 1313a a § 1315, přičemž tato ustanovení podrobím komparaci s vládním návrhem občanského zákoníku z roku 1937, a v menší míře také komparaci se současným občanským zákoníkem⁵⁶ a rakouským občanským zákoníkem (ABGB). Součástí právního rozboru je i přehled tehdejší judikatury. Závěrem pak shrnu významné skutečnosti a vliv Obecného zákoníku občanského v této oblasti na meziválečnou rekonfiguraci, a následně pak i na občanský zákoník z roku 1950.

2.1 Vývoj právní úpravy

Císařským patentem byl dne 1. 6. 1811 vyhlášen Obecný zákoník občanský⁵⁷ (o. z. o. či OZO). Tento zákon nabyl účinnosti 1. 1. 1812 a vztahoval se na všechny země habsburského mocnářství, s výjimkou zemí uherských.⁵⁸ Původní znění OZO zůstalo více než 100 let téměř nezměněné, nicméně zejména z důvodu válečných událostí souvisejících s vypuknutím první světové války (1914–1918), ale také i z jiných důvodů, bylo nutné OZO novelizovat.⁵⁹ Stalo se tak třemi novelami z roku 1914, 1915 a 1916. Poslední z nich, novela č. 69 ř. z. ze dne 19. 3. 1916, byla nejobsáhlejší, týkala se 202 ustanovení⁶⁰ a dotkla se mj. i právní úpravy odpovědnosti za pomocníka. Touto novelou bylo do OZO nově zakotveno ustanovení § 1313a, které upravovalo odpovědnost za pomocníka, jenž byl použit při plnění.⁶¹ V původním znění OZO, účinném do 31. 12. 1916, nebyla tato odpovědnost za pomocníka použitého při plnění upravena.⁶² Původně se vycházelo z římské zásady uvedené v § 1313, dle kterého: „*Za cizí protiprávní činy, na nichž někdo neměl účasti, není zpravidla také zodpovědný.*“⁶³ Právní úprava před účinností třetí novely byla nedostatečná a v praxi docházelo k problémům.⁶⁴ Ostatně o potřebě přiořdit principálovu odpovědnost v době před třetí

⁵⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁷ Oficiální název: Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie (ABGB)

⁵⁸ HORÁK, Ondřej. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. (ed.). *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117.* Praha: Leges, 2013, s. XXXIV.

⁵⁹ HORÁK, Ondřej. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. (ed.): *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I...*, s. XXXVI.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. (ed.). *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081.* Praha: Leges, 2018, s. 350.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Srov. TISLICH, Emmanuel. *Obligace: část zvláštní.* Praha: VŠEHRD, 1909, s. 104.: „*Zpravidla za jiné osoby ručíme jen, možno-li nám přičítati nějakou vinu*“

⁶⁴ MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX...*, s. 350.

novelou hovořil například A. Randa: „*Patrně, že de lege ferenda potřebí jest, přiostrůiti závaznost principálovu a že právo platné nekryje se s naším právním citem.*“⁶⁵

Novelou rovněž došlo ke změně původního § 1315 (viz níže), který nově upravoval odpovědnost za pomocníka při příležitosti plnění a také při jiné činnosti než plnění. Obecný zákoník občanský ve znění třetí novely, po vzoru německého BGB, tedy začal rozlišovat mezi odpovědností závazkovou a odpovědností deliktivní.⁶⁶ Tato odlišná odpovědnostní schémata lze spatřit ještě v rámci právní úpravy občanského zákoníku z roku 1950.⁶⁷

2.2 Právní rozbor ustanovení § 1313a o. z. o.

Kdo je povinen jinému plniti, ručí⁶⁸ mu za zavinění svého zákonného zástupce jakož i osob, jichž ke splnění použije, jako za zavinění vlastní.

V předchozí podkapitole bylo předestřeno, že ustanovení § 1313a se stalo součástí OZO až přijetím třetí dílčí novely z roku 1916. Od této doby začala právní úprava rozlišovat mezi odpovědností principála pro oblast závazkovou a pro oblast deliktivní.

Předpokladem odpovědnosti principála podle tohoto ustanovení byla 1) existence závazku, z něhož vyplývalo plnit nějakou povinnost, kdy 2) ke splnění této povinnosti principál použil svého pomocníka a 3) tento pomocník plnil vadně, tedy zaviněně způsobil škodu věřiteli při plnění principálové povinnosti.⁶⁹ Jednalo se o odpovědnost za výsledek, bylo tedy lhotejné, jaké osoby a prostředky principál ke splnění své povinnosti použil.⁷⁰ V současném rakouském ABGB je toto pravidlo interpretováno stejným způsobem. Pokud má tedy principál (dlužník) možnost ke splnění své povinnosti vůči věřiteli použít jiné osoby, musí této možnosti zároveň korespondovat i jeho odpovědnost za tyto osoby.⁷¹

Za pomocníky se považovali „*všichni lidé, jichž někdo používá v okrubu svého jmění, aby dosáhl vytčeného cíle.*“⁷² Mohlo se jednat o zaměstnance, příkazníka či podnikatele. Rovněž bylo lhotejné, zda pomocník byl činný za úplatu nebo bezplatně, zda činnost vykonával trvale, přechodně nebo dokonce náhodně.⁷³

⁶⁵ RANDA, Antonín. *O závazcích k náhradě škody dle rakouského práva občanského*. 6. vydání. Praha: J. Otto, 1899, s. 49.

⁶⁶ MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX...*, s. 350.

⁶⁷ Viz následující kapitola

⁶⁸ MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. (ed.): *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I...*, s. 317.: „*Ve starší české terminologii se namísto pojmu odpovědnost za jednání užíval pojem ručení...*“

⁶⁹ SEDLÁČEK, Jaromír. In SEDLÁČEK, Jaromír, ROUČEK, František a kol. (ed.). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 5, (§§ 1090 až 1341)*. Praha: V. Linhart, 1937, s. 850.

⁷⁰ SEDLÁČEK: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 851.

⁷¹ REISCHAUER. In. RUMMEL, Peter a kol. (ed.). *Kommentar zum Allgemeinem bürgerlichen Gesetzbuch. Band 2/2b*. 3. vydání. Wien: Mainz, 2004, s. 47.

⁷² SEDLÁČEK: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 860.

⁷³ Tamtéž.

Toto ustanovení se vztahovalo pouze na odpovědnost za pomocníka vůči věřiteli⁷⁴, a to při plnění smluvní nebo zákonné povinnosti, nevztahovalo se na vznik další škody, která z vadného plnění vznikla.⁷⁵ Stejný přístup volila i tehdejší judikatura: „*ručení dle § 1313 a) obč. zák. vztahuje se pouze na náhradu z porušení smluvního závazku, nikoli též na náhradu z nedovoleného činu.*“⁷⁶ Z tohoto důvodu tedy nemohla být přiznána odpovědnost za škodu, kterou pomocník způsobil při výkonu plnění, neboť zde se již nejednalo o vadné plnění, ale o samostatný delikt, za který pomocník odpovídal plně a principál za splnění podmínek v § 1315.⁷⁷ Uvedené si lze představit na příkladu, kdy „*montér elektrotechnické firmy rozbil v bytě, kde instalaci prováděl, zrcadlo*“⁷⁸, v takovém případě tedy pomocník odpovídal plně za svůj delikt a principál jen v rámci § 1315.⁷⁹

Obecný zákoník občanský umožňoval poškozenému věřiteli právo volby mezi dlužníkem a skutečným škůdcem (pomocníkem).⁸⁰ Nicméně právní poměr mezi principálem a pomocníkem nebyl poměrem solidárním, jednalo se o dva samostatné závazky.⁸¹ Bylo tomu tak proto, že u solidarity (§ 891 o. z. o.) se předpokládalo, že se jedná o povinnosti opírající se o stejnou skutkovou podstatu, avšak zde šlo o konkurenci dvou skutkových podstat.⁸² Tímto se právní úprava OZO liší od současné právní úpravy, kdy se naopak dovozuje závazek solidární (srov. § 2915 a literaturu k němu).⁸³

Novelou OZO z roku 1916 došlo k vyřešení problémů, které se v tehdejší praxi vyskytovaly. Tehdejší právní úprava neodpovídala potřebám právního styku.⁸⁴ Od tohoto momentu se však československém občanském právu rozlišovala smluvní a deliktní odpovědnost principála. Toto rozlišování se v našem právním řádu udrželo až do začátku 60. let minulého století.

2.3 Právní rozbor ustanovení § 1315 o. z. o.

Vůbec odpovídá ten, kdo používá k obstarání svých záležitostí nezdatné nebo vědomě nebezpečné osoby, za škodu, kterou tato způsobí v této vlastnosti třetí osobě.

⁷⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 26. 9. 1934, sp. zn. Rv I 2376/32.

⁷⁵ SEDLÁČEK: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 851. shodně také KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské. Díl 3, Právo obligační*. Praha: VŠEHRD, 1929, s. 307. či MAYR, Robert. *Soustava občanského práva. Kniha třetí: Právo obligační*. Brno: Nakladatelství Barvič & Novotný, 1928, s. 373.

⁷⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 23. 3. 1920, sp. zn. Rv I 123/20.

⁷⁷ SEDLÁČEK: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 851.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Obdobný výklad současné právní úpravy viz MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX...*, s. 359.

⁸⁰ SEDLÁČEK: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 851.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² SEDLÁČEK, Jaromír. *Obligační právo III*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 68.

⁸³ Např. PAŠEK, Martin. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. (ed). *Občanský zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 2841.

⁸⁴ MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX...*, s. 349.

Výše zmíněnou novelou OZO došlo rovněž ke změně původního⁸⁵ § 1315. Novelizované ustanovení nově upravovalo případy, kdy škoda způsobená pomocníkem vznikla při příležitosti plnění nebo při použití pomocníka u jiné činnosti než plnění.⁸⁶

Pomocníkem se, jak již bylo výše uvedeno, rozuměla osoba, kterou někdo používal v okruhu svého jmění, aby dosáhl vytčeného cíle. Nezáleželo na tom, zda pomocník vykonával svoji činnost úplatně či bezplatně. Rovněž nehrál roli právní poměr mezi principálem a pomocníkem, nebo zda činnost pomocníka byla trvalá, přechodná, či dokonce náhodná.

Podle § 1315 musela být škoda způsobena třetí osobě, nikoliv věřiteli jako v případě § 1313a. Třetí osobou se rozuměla osoba, která nebyla vůči principálovi aktivně legitimována, takže neměla nárok na plnění.⁸⁷ Aplikační rozdíl mezi § 1313a a § 1315 lze uvést na následujícím příkladu: „*Podnikatel instalátérského závodu pošle svého montéra spraviti elektrické vedení, montér spraví vedení špatně, takže hoch sousedův je zabit elektrickým proudem. Náhradné nároky proti zaměstnavateli se řídí podle § 1315, nároky zákazníkovy na opravu vedení se řídí podle § 1313a.*“⁸⁸ Pokud jde o nárok poškozeného podle § 1315 mohl principál namítat, že pomocník byl zdatný a nebyl nebezpečný, u nároku podle § 1313a principál nic takového namítat nemohl.⁸⁹

Podmínkou zakládající odpovědnost principála podle § 1315 tedy bylo 1) použití osoby nezdatné nebo 2) vědomé použití osoby nebezpečné, 3) k obstarání svých vlastních záležitostí a konečně 4) pomocník se při obstarávání záležitostí principála dopustil deliktu vůči třetí osobě.

Nezdatnost pomocníka bylo nutné odlišit od způsobilosti. Způsobilou osobou byla ta, která měla potřebné vědomosti.⁹⁰ Naproti tomu zdatností se rozuměla vlastnost morální, tedy že pomocník dokázal provést svěřenou záležitost s takovou mírou péče, jaká se vyžadovala od řádného člověka.⁹¹ Ke konstatování nezdatnosti pomocníka se vyžadovala buď opakovaná nedbalost při správě záležitostí principála, nebo spáchání byť pouze jediného deliktu, který byl však spáchán ve zlém úmyslu nebo ve vědomé nedbalosti.⁹² Odpovědnost principála za nezdatného pomocníka byla odpovědností bezpodmínečnou, tj. odpovědností za výsledek.⁹³ Stejně

⁸⁵ „Rovněž odpovídá ten, kdo vědomě takovou nebezpečnou nebo kdo k nějakému úkonu nezdatnou osobu zjednal, za škodu, kterou třetí osoba tím utrpěla.“

⁸⁶ MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX...*, s. 350.

⁸⁷ SEDLÁČEK: *Komentář k československému občanskému zákoníku občanskému...*, s. 860.

⁸⁸ SEDLÁČEK: *Obligční právo III...*, s. 66.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ SEDLÁČEK: *Komentář k československému občanskému zákoníku občanskému...*, s. 860.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 13. 1. 1925, sp. zn. Rv I 1742/24 nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 5. 12. 1929, sp. zn. Rv II 92/29 či rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 22. 1. 1925, sp. zn. Rv I 1829/24.: „*K ručení dle §u 1315 obč. zák. nevyžaduje se předchozí vědomosti o nezdatnosti zřízence. Nevědomé a neúmyslné nedopatření není ještě nezdatností.*“

⁹³ EHRENZWEIG, Armin. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Band 2., Das Recht der Schuldverhältnisse*. Wien: Manzschne Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 1920, s. 688. Shodně rovněž KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské. Díl 3, Právo obligční*. 4. doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 332.: „*Nová stylisace § 1315 ukazuje jasně, že pokud se týká osob neschopných, je lhostejno, zdali tomu, kdo jim svěřil obstarání věci, lze přičísti culpam in eligendo nebo inspiciendo čili nic.*“

odpovědnostní schéma principála za nezdatného pomocníka obsahoval i občanský zákoník z roku 1950⁹⁴. Naproti tomu vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 upřednostnil odpovědnost za zavinění při výběru.⁹⁵

Nebezpečnost pomocníka byla kvalifikována v § 1314 o. z. o., dle kterého se jednalo o osobu nebezpečnou vlastnostmi těla nebo mysli.⁹⁶ Principál odpovídal za nebezpečného pomocníka, jen pokud o jeho nebezpečnosti věděl a pokud škoda byla způsobena právě nebezpečnou povahou pomocníka.⁹⁷ Tím se tato odpovědnost lišila od předchozího případu. Rozdíl lze opět uvést na příkladu: „*A je kočím u hospodáře B. Jede opatrně s naloženým povozem, ale odbodí neopatrně hořící sirku do blízkého stobu slámy. Hospodář za to neodpovídá. Tento hospodář zaměstnává slabomyslného pobůrnka C, o němž je známo, že rád zapaluje. Je to tedy nebezpečná vlastnost. Zapálí-li C, odpovídá zaň B.*“⁹⁸ Vhodno uvést, že odpovědnosti za nebezpečného pomocníka se i podle současného rakouského občanského zákoníku nemůže principál zbavit ani v případě, že vynaloží veškeré úsilí k tomu, aby ke vzniku škody tímto pomocníkem nedošlo.⁹⁹

Principál odpovídal, pokud pomocník způsobil škodu, když obstarával záležitosti principála (§ 1315) nebo pokud byl v jeho službách (§ 1313a). Z tohoto důvodu principál v zásadě neodpovídal za jednání svých pomocníků mimo službu¹⁰⁰, ledaže se jednalo o nebezpečného pomocníka, o jehož nebezpečné povaze principál věděl nebo alespoň musel vědět.¹⁰¹

Důkazní břemeno nesl poškozený, ten musel prokázat, že škodu způsobil pomocník, a že škoda vznikla v důsledku nezdatnosti nebo nebezpečné povahy pomocníka.¹⁰² Stejně jako v případě § 1313a, však OZO připouštěl přímou odpovědnost pomocníků, poškozený tedy měl možnost volby, na koho se obrátit se svým nárokem.¹⁰³ Přímou odpovědnost pomocníků podle obecných pravidel náhrady škody připouští i současné rakouské právo.¹⁰⁴

U odpovědnosti právnických osob za statutární orgány podle tehdejší praxe platilo, že se jednalo o odpovědnost bezpodmínečnou, pro odpovědnost za ostatní zmocněnce a pomocníky se pak aplikovala pojednávaná ustanovení § 1313a § 1315.¹⁰⁵ Podobně je tomu dnes,

⁹⁴ § 345 zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

⁹⁵ § 1144 vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937

⁹⁶ Srov. také § 1142 vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937

⁹⁷ SEDLÁČEK: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 861.

⁹⁸ SEDLÁČEK: *Obligční právo III...*, s. 66.

⁹⁹ KOZIOL, Helmut, VOGEL, Klaus. In SPIER, Jaap (ed.). *Unification of Tort Law. Liability for Damage Caused by Others*. Hague: Kluwer Law International, 2003, s. 19.

¹⁰⁰ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 24. 7. 1923, sp. zn. R II 299/23.: „*Dráha neručí za zavinění svého zřízence, jedoucího neslužebně vlakem.*“

¹⁰¹ SEDLÁČEK: *Obligční právo III...*, s. 67.

¹⁰² SEDLÁČEK: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 861.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Srov. REISCHAUER. In. RUMMEL, Peter a kol. (ed.). *Kommentar zum Allgemeinem bürgerlichen Gesetzbuch. Band 2/2b*. 3. vydání. Wien: Mainz, 2004, s. 59.

¹⁰⁵ SEDLÁČEK: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 862.

kdy odpovědnost právnické osoby za statutární orgány je explicitně stanovena v § 167 současného občanského zákoníku, kdy tuto odpovědnost doplňují § 1935 a § 2914.¹⁰⁶

Rozsah náhrady škody, kterou musel principál hradit, se lišil v závislosti na tom, zda se jednalo o bezpodmínečnou odpovědnost za výsledek nebo zda o odpovědnost za zavinění při výběru pomocníka (*culpa in eligendo*).¹⁰⁷ V prvním případě byl principál povinen k náhradě škody v tom rozsahu, v jakém by měl škodu nahradit pomocník. V druhém případě se rozsah náhrady škody určoval podle zavinění principála, neboť sám principál se dopouštěl deliktu, když svého pomocníka nepečlivě vybral.¹⁰⁸

Ustanovení § 1315 ve znění třetí novely vyplňovalo prostor, který nespadal do úzkého aplikačního rámce § 1313a. Ten se vztahoval pouze na škodu způsobenou věřiteli, kdy tato škoda musela vzniknout pouze při plnění principálovy povinnosti.

Odlíšnou právní úpravu obsahoval vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937.¹⁰⁹ Jistým paradoxem však je, že § 344 občanského zákoníku z roku 1950 se naopak s § 1315 o. z. o., obsahově shodoval. V současném občanském zákoníku je obdoba § 1315 o. z. o. upravena v ustanovení § 2914, kdy v obou případech¹¹⁰ záleží na tom, zda se jedná o tzv. samostatného či nesamostatného pomocníka. V případě samostatného pomocníka vzniká zákonný závazek principála k ručení za splnění povinnosti náhrady škody, za kterou je odpovědný pomocník, a to z důvodu nepečlivého výběru nebo nedostatečného dohledu principála (*culpa in eligendo, culpa in custodiendo*). Naopak v případě nesamostatného pomocníka se jedná o odpovědnost za výsledek (tj. jako by principál způsobil škodu sám).¹¹¹ Odpovědnost k náhradě škody způsobenou osobou s nebezpečnými vlastnostmi je nadto speciálně upravena v § 2923. Dle tohoto ustanovení platí, že kdo se vědomě ujme osoby nebezpečných vlastností tak, že jí bez její nutné potřeby poskytne útulek nebo jí svěří určitou činnost, ať již v domácnosti, provozovně či na jiném podobném místě, nahradí společně a nerozdílně s ní škodu způsobenou v takovém místě nebo při této činnosti někomu jinému nebezpečnou povahou takové osoby.

2.4 Komparace s vládním návrhem občanského zákoníku z roku 1937

Ačkoliv měla být meziválečná rekodifikace občanského práva spíše mírnou revizí OZO¹¹², u odpovědnosti principála za své pomocníky se právní úprava návrhu (1937) liší, a to spíše

¹⁰⁶ K tomu blíže viz kapitola Odpovědnost za pomocníka v současné právní úpravě

¹⁰⁷ SEDLÁČEK: *Obligační právo III...*, s. 67.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 67-68. Shodně také RANDA, Antonín. *O závazcích ke náhradě škody dle rakouského práva občanského*. 6. vydání. Praha: J. Otto, 1899, s. 90.

¹⁰⁹ Viz následující podkapitola

¹¹⁰ Použití nezdatného nebo nebezpečného pomocníka

¹¹¹ Podrobněji viz kapitola Odpovědnost za pomocníka v současné právní úpravě

¹¹² HORÁK, Ondřej. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. (ed): *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I...*, s. XLI.

ve prospěch principála. Zatímco A. Randa v době před třetí novelou OZO (1916) volal po zpřísnění principálové odpovědnosti (ke kterému taky došlo), vládní návrh naopak principálovu odpovědnost zmírnil.¹¹³

Před tím, než se pustím do porovnání rozdílů obou právních úprav, je vhodné nejdříve uvést, v čem se právní úpravy shodovaly. Jedná se o § 1313a o. z. o. a § 1145 vládního návrhu¹¹⁴, kdy obě tato ustanovení normovala bezpodmínečnou objektivní odpovědnost principála za jakéhokoliv pomocníka, který byl použit při plnění principálové povinnosti. Účelem zákonodárce byla zvýšená ochrana poškozeného, který je s principálem buď ve smluvním nebo jiném vztahu (*inter partes*). Nejednalo se tedy o vztah principála vůči třetím osobám vůbec jako v případě § 1315 o. z. o. či § 1143 a § 1144 vládního návrhu. Z tohoto důvodu měl principál odpovídat za všechny osoby, které ke splnění své povinnosti použil. Další shodu lze spatřit v tom, že obě úpravy připouštěly (resp. nevyklučovaly) přímou odpovědnost pomocníků, poškozený měl tedy možnost volby mezi principálem a pomocníkem.

Vládní návrh obsahoval podrobnější úpravu, odpovědnosti principála za své pomocníky byla věnována čtyři ustanovení. OZO na rozdíl od právní úpravy vládního návrhu neobsahoval speciální ustanovení, které se týkalo odpovědnosti za podnikové zaměstnance (srov. § 1146 návrhu)¹¹⁵

Další rozdíl spočíval v odpovědnosti principála za pomocníky ve vztahu k třetím osobám. Zatímco OZO upravoval odpovědnost za použití nezdatného nebo nebezpečného pomocníka v rámci jednoho ustanovení § 1315, vládní návrh upravil odpovědnost principála za tyto pomocníky zvláště v § 1143¹¹⁶ a § 1144¹¹⁷. Hlavní rozdíl však spočíval v tom, že právní úprava v OZO v případě, kdy principál použil nezdatného pomocníka, preferovala odpovědnost bezpodmínečnou (za výsledek). Vládní návrh však počítal s odpovědností za zavinění. Toto řešení bylo výhodnější pro principála, neboť poškozený by musel prokazovat, kromě nezdatnosti pomocníka, i vědomost principála o této nezdatnosti. U použití nebezpečného pomocníka obě právní úpravy vyžadovaly odpovědnost za zavinění při výběru.

Ačkoliv se, vzhledem k politickým proklamacím vrcholných komunistických představitelů na začátku 50. let¹¹⁸, mohlo zdát, že občanský zákoník z roku 1950 bude zcela jiného znění, není

¹¹³ Znění vládního návrhu viz *Historické senátní tisky z 4. volebního období 4. zasedání – senátní tisky* [online]. senat.cz, [cit. 8. prosince 2018]. Dostupné na <https://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/4vo/tisky/T0425_12.htm>.

¹¹⁴ Kdo je povinen někomu něco vykonati, odpovídá za zavinění plnění pomocníků jako za své vlastní.

¹¹⁵ Podnikatel odpovídá za škodu způsobenou jeho podnikovými zaměstnanci v poslání jim svěřeném.

¹¹⁶ Odpovídá i ten, kdo vědomě užije nebezpečné (§ 1142) osoby k obstarání svých záležitostí, za škodu, kterou tato osoba nebezpečnou svou povahou způsobí v tomto svém poslání.

¹¹⁷ Kdo vědomě užije nezdatné osoby k obstarání svých záležitostí, odpovídá za škodu, kterou tato osoba svou nezdatností způsobí v tomto svém poslání.

¹¹⁸ Viz další kapitola

tomu tak. Právní úprava odpovědnosti za principála v OZO si je se svým nástupcem obsahově více bližší než s meziválečným vládním návrhem občanského zákoníku z roku 1937.

Obě právní úpravy¹¹⁹ jsou však v určitých rysech odlišné od § 2914 současného občanského zákoníku, který rozlišuje mezi samostatnými a nesamostatnými pomocníky. V závislosti na tom, který pomocník způsobí třetí osobě škodu, pak nastává odpovědnost principála nebo jeho zákonné ručení.¹²⁰

2.5 Závěr

Obecný zákoník občanský ve znění třetí dílčí novely z roku 1916 po vzoru německého BGB začal rozlišovat mezi odpovědností principála pro oblast smluvní a deliktní. Současně umožňoval přímou odpovědnost pomocníků podle obecných pravidel náhrady škody. V porovnání s navrhovanou rekodifikací zajišťovala právní úprava v OZO lepší pozici pro poškozeného, který nemusel prokazovat principálovu vědomost o nezdatnosti pomocníka, jenž byl použit při příležitosti plnění nebo při jiné činnosti než plnění. Na právní úpravu OZO obsahově navázal jeho nástupce, občanský zákoník z roku 1950. Ke skutečné diskontinuitě, nejen v této oblasti, došlo až v souvislosti s přijetím občanského zákoníku z roku 1964.

¹¹⁹ § 1315 o. z. o. a § 1143, § 1444 vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937

¹²⁰ K tomu podrobněji kapitola Odpovědnost za pomocníka v současné právní úpravě

3 Právní úprava v občanském zákoníku z roku 1950

V této kapitole se budu zabývat historickými fakty související s přijetím občanského zákoníku, dále právní konstrukcí odpovědnosti za použití jiné osoby, přímou odpovědností pomocníka, přímou (ne)odpovědností zaměstnance v souvislosti s přijetím a výkladem zákona o závazcích k náhradě škody způsobené zaměstnancem porušením povinností z pracovního poměru, a konečně vztahem k předchozí právní úpravě.

3.1 Obecný úvod

Po komunistickém převratu v roce 1948 bylo zřejmé, že československý právní řád bude muset projít rozsáhlými legislativními změnami, které budou reflektovat nové politické směřování našeho státu. V červnu roku 1948, čtyři měsíce od „vítězného února“, proto Klement Gottwald na Ústředním výboru KSČ hovořil o nutnosti „*zavést nový právní řád, který by pomohl upevnit a rozvíjet výsledky politického vítězství*“, dále uvedl, že *je třeba zlikvidovat nemožný stav, kdy u nás platí zákony z dob Marie Terezie*.¹²¹ Jednu z mnoha nových kodifikací představoval i zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník (OZ 50), který nabyl účinnosti 1. 1. 1951. Hlavními autory zákona byli zejména Viktor Knapp, Jaromír Blažke a Bedřich Andres.¹²²

Politickou ambicí tehdejšího zákonodárce byla diskontinuita s předchozím „buržoazním právem“ a zavedení nového právního řádu. Inspiraci pro zákonodárce představoval sovětský právní řád.¹²³ Na jedné straně došlo k zakotvení některých zásad sovětského občanského práva, nicméně sovětský občanský zákoník z roku 1922 byl zároveň výrazně ovlivněn pandektistickou strukturou německého občanského zákoníku (BGB), která znamenala třídění zákoníku na obecnou část, věcná práva, rodinné právo a dědické právo.¹²⁴ Skrze sovětské právo tedy došlo k přijetí pandektistické struktury BGB do OZ 50. Rovněž nedošlo ani nemohlo dojít k úplnému odchýlení od předchozí právní úpravy v Obecném občanském zákoníku.¹²⁵ Z těchto důvodů můžeme OZ 50 považovat za poměrně vydařené legislativní dílo.¹²⁶

Jak již bylo uvedeno, ačkoliv se chtěl tehdejší zákonodárce oprostít od buržoazní právní úpravy, nemohlo k tomu dojít tzv. „do slova a do písmene“. Proto i právní úprava odpovědnosti

¹²¹ SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona. *Civilní kodexy 1811, 1950, 1964*. Brno: Doplněk, 1993, s. 27.

¹²² HORÁK, Ondřej. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. (ed.): *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I...*, s. XLII.

¹²³ TOMÁŠEK, Michal. In DVOŘÁK, Jan, MALÝ, Karel a kol. (ed.). *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 177.

¹²⁴ Tamtéž, s. 179.

¹²⁵ Tamtéž, s. 194.

¹²⁶ HORÁK, Ondřej. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. (ed.): *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I...*, s. XLV.

za použití jiných osob se v zásadě nezměnila. Zásadní změny, a to nejen v této oblasti, přinesl až občanský zákoník z roku 1964.¹²⁷

Zákonodárce zakotvil odpovědnost za použití jiných osob v § 344 a § 345. Lze předestřít, že OZ 50, stejně jako jeho předchůdce, rozlišoval mezi smluvní a deliktní odpovědností principála za pomocníka. Rovněž původně umožňoval přímou odpovědnost pomocníka (i zaměstnance).

3.2 Právní konstrukce odpovědnosti za použití jiné osoby (§ 344 a § 345)

Kdo je zavázán někomu něco vykonat, odpovídá mu za zavinění svého zákonného zástupce a osob, jichž užije ke splnění svého závazku.

Kdo užije osoby nezdatné nebo, ač o tom ví, osoby nebezpečné k obstarání svých záležitostí, odpovídá za škodu, kterou tyto osoby způsobí ve svém poslání.

Zákonodárce systematicky zařadil výše citovaná ustanovení do části čtvrté, upravující závazkové právo, dále do hlavy šestnácté, nesoucí název „Závazky k náhradě škody“, a konečně do oddílu, který se týkal odpovědnosti za škodu způsobenou jinými osobami. Dle důvodové zprávy k OZ 50 byla „*zvýšená odpovědnost upravená v § 344 odůvodněna tím, že ten, kdo je povinen k náhradě, je ve smluvním vztahu k poškozenému. Tento předpoklad není dán v případech upravených v § 345, kde je proto odpovědnost omezena na nezdatnost, resp. nebezpečnost použité osoby.*“ Z uvedeného je zřejmé, že občanský zákoník rozlišoval mezi odpovědností za pomocníka při plnění závazku (§ 344) a odpovědností za pomocníka při obstarání svých záležitostí (tj. při příležitosti plnění či k výkonu jiné činnosti než plnění závazku). OZ 50 tedy, jinými slovy, rozlišoval mezi smluvní a deliktní odpovědností za pomocníka.¹²⁸

Hlavní autor zákona, Viktor Knapp, popisoval odpovědnost za škodu způsobenou jinými osobami jako případy, kdy určité osoby byly v takovém právním (společenském či hospodářském) vztahu ke škůdci, že odpovídaly vedle škůdce anebo místo něj.¹²⁹ Zákon uváděl více případů odpovědnosti za jiné osoby.¹³⁰ Pro účely této diplomové práce je však třeba rozlišovat dvě skupiny případů, a to 1) odpovědnost principála za osobu, které bylo užito ke splnění závazku principála a 2) odpovědnost principála za osobu, které bylo užito k obstarání vlastních záležitostí.¹³¹ Pojednávání ustanovení dopadala nejen na použití zaměstnanců, ale i na použití jiných pomocníků (např. příkazníků), přičemž odpovědnost principála se vztahovala pouze na škodu, kterou pomocník způsobil ve svém poslání.¹³²

¹²⁷ Viz následující kapitola

¹²⁸ MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX...*, s. 350.

¹²⁹ KNAPP, Viktor. *Učebnice občanského a rodinného práva. Svazek 2, závazkové právo*. Praha: Orbis, 1954, s. 284.

¹³⁰ K tomu blíže viz § 346 až § 349 zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

¹³¹ KNAPP: *Učebnice občanského a rodinného práva...*, s. 285.

¹³² Tamtéž.

Ad 1) § 344 dopadal na situace, kdy mezi principálem a třetí osobou (dlužníkem) existoval závazek, na jehož základě měl principál plnit, a kdy principál při plnění svého závazku použil jiných osob. Jako příklad takového závazku uvádí Knapp škodu způsobenou pomocníky zhotovitele v rámci smlouvy o dílo.¹³³ V takovémto případě byl principál odpovědný za zavinění svého zákonného zástupce a osob, jichž užil ke splnění svého závazku. Principál tedy neodpovídal za své zavinění, ale odpovídal za výsledek.¹³⁴ Zákon též připouštěl, aby poškozený mohl uplatnit svůj nárok na náhradu škody i vůči přímému škůdci, tj. vůči pomocníkovi. Pomocník však, na rozdíl od principála, odpovídal za své zavinění podle § 337 a násl.: „*Kdo úmyslně nebo z nedbalosti poškodí jiného porušením závazku nebo jiné právní povinnosti, je povinen škodu nabradit.*“¹³⁵ Úmyslem zákonodárce tedy bylo zvýšit ochranu poškozeným.¹³⁶ Zákon rovněž tím, že umožňoval přímou odpovědnost pomocníka, dával poškozenému možnost volby, zda svůj nárok na náhradu škody uplatní vůči principálovi, pomocníku nebo oběma (§ 340). Obdobu tohoto ustanovení nalezneme dnes v § 1935 současného občanského zákoníku nebo v § 1313a o. z. o. či v § 331 již zrušeného obchodního zákoníku z roku 1991.

Příkladem ze soudní praxe budiž rozhodnutí Krajského soudu v Praze, který se zabýval případem, kdy Ústřední národní výbor (ÚNV) pověřil podnik Čištění města, aby zajistil udržování chodníků ve schůdném stavu. V důsledku zanedbání převzaté povinnosti podniku došlo ke zranění jedné osoby. Krajský soud v této věci umožnil poškozené, aby mohla uplatnit svůj nárok jak vůči ÚNV, tak i vůči podniku: „...*jestliže tedy podnik Čištění města nesplnil svůj závazek, který převzal vůči ÚNV, je jeho jednání protiprávní nejen ve vztahu vůči ÚNV, nýbrž i vůči žalobkyni, která z tohoto nesplnění závazku podniku Čištění města vůči ÚNV utrpěla škodu. Tento výklad je v souladu i s úsilím o posilování výchovné funkce ustanovení o povinnosti ke náhradě škody, neboť zvyšuje pocit odpovědnosti se zřetelem na odpovědnostní sankce i vůči osobě přímo poškozené.*“¹³⁷

Ad 2) § 345 upravoval odpovědnost principála v situaci, kdy škodu třetí osobě způsobila osoba (pomocník) nezdatná nebo nebezpečná. Rozdíl oproti § 344 spočívá v tom, že se nevyžadovala existence závazku, neboť odpovědnost podle § 345 byla mnohem širší, jednalo se totiž o odpovědnost vůči třetím osobám vůbec.¹³⁸ Z tohoto důvodu byla tato odpovědnost zúžena co do okruhu osob, za které byl principál odpovědný.¹³⁹ Odpovědnostní schéma principála podle § 345 se lišilo v závislosti na tom, zda škodu způsobila a) osoba nezdatná nebo b) osoba nebezpečná. V prvním případě nezáleželo na tom, zda principál měl vědomost o nezdatnosti

¹³³ KNAPP: *Učebnice občanského a rodinného práva...*, s. 285.

¹³⁴ LUBY, Štefan. Povaha, funkcie a zásady závazkového práva podľa obč. zákonníka. *Právnik*, 1952, roč. 91, s. 180.

¹³⁵ § 337 zákona č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

¹³⁶ KNAPP: *Učebnice občanského a rodinného práva...*, s. 285.

¹³⁷ Rozhodnutí Krajského soudu v Praze ze dne 18. listopadu 1959, sp. zn. 21 Co 730/59.

¹³⁸ KNAPP: *Učebnice občanského a rodinného práva...*, s. 285.

¹³⁹ Tamtéž.

pomocníka. Jednalo se tedy o odpovědnost za výsledek. Naopak v druhém případě, u odpovědnosti za osobu nebezpečnou, se pro odpovědnost principála vyžadovala jeho vědomost o nebezpečnosti pomocníka. Zde se jednalo o odpovědnost za zavinění.¹⁴⁰ Zatímco § 344 byl v zásadě zcela stejný jako § 1935 současného občanského zákoníku, o § 345, stejně jako o § 1315 o. z. o., toto říci nelze.¹⁴¹

Pravidla v § 344 a § 345, která se vztahovala i na přímou odpovědnost zaměstnance, byla v souvislosti s výkladem zákona č. 71/1958 Sb.¹⁴² překonána. Navzdory tomu, že tento zákon původně upravoval povinnost k náhradě škody vůči zaměstnavateli, dospěl Nejvyšší soud (NS) ve svých rozhodnutích k závěru, který vylučoval přímou odpovědnost zaměstnance vůči třetím osobám.¹⁴³ V právní větě jednoho z těchto rozhodnutí NS uvedl: „Zaměstnanec, který při výkonu svého zaměstnání způsobí porušením povinnosti z pracovního poměru škodu cizímu podniku nebo jiné třetí osobě, odpovídá jen svému zaměstnavateli, a to v rozsahu a za podmínky zák. č. 71/1950 Sb.“¹⁴⁴ NS tedy odmítl přímou odpovědnost zaměstnanců a tím ovlivnil i soudní praxi. Důvod pro zákaz přímé odpovědnosti zaměstnance spatřoval v obcházení zákona č. 71/1950 Sb.: „Připustit, aby třetí osoby mohly uplatňovat proti zaměstnanci nárok na náhradu škody bez zřetele na podmínky a rozsah k náhradě škody, jak jsou stanoveny zákonem č. 71/1958 Sb., by ve svých důsledcích mařilo cíle, které zákon sleduje, a vedlo by k obcházení tohoto zákona. Rozsah odpovědnosti by byl určen tou nahodilou okolností, proti komu třetí osoba nárok uplatňuje. Znamenalo by to ve svých důsledcích, že by podáním žaloby třetí osobou proti zaměstnanci, ač šlo o porušení závazku z pracovního poměru při výkonu zaměstnání zaměstnancem, byla vylučována z aplikace ustanovení speciální zákonné úpravy a dopadala by ustanovení občanského zákoníku, jež, jak bylo výše vyloženo, na takový případ nedopadají.“¹⁴⁵ Závěry NS se o čtyři roky později explicitně promítly i do právní úpravy občanského zákoníku z roku 1964 (§ 421 odst. 2). V citovaných rozhodnutích lze spatřit zárodky více jak padesát let trvajících zákazu přímé odpovědnosti zaměstnanců. V této souvislosti je vhodné zmínit, že otázka přímé odpovědnosti zaměstnanců za účinnosti současného občanského zákoníku dosud nebyla judikována.¹⁴⁶

3.3 Vztah k předchozí právní úpravě a shrnutí

Jak již bylo uvedeno v úvodu k této kapitole, politická snaha tehdejšího zákonodárce odchýlit se „do slova a do písmene“ od „buržoazní“ právní úpravy Obecného občanského zákoníku byla spíše zastíracím manévrem tehdejších vrcholných politiků. Zcela evidentně lze toto

¹⁴⁰ KNAPP: *Učebnice občanského a rodinného práva...*, s. 285.

¹⁴¹ Srov. předchozí kapitola k § 1315 o. z. o.

¹⁴² Zákon č. 71/1958 Sb., o závazcích k náhradě škody způsobené zaměstnancem porušením povinností z pracovního poměru.

¹⁴³ ČECH, Petr, FLÍDR, Jan. Odpovídá zaměstnanec třetí osobě za škodu, kterou jí způsobí při plnění pracovních úkolů? *REKODIFIKACE & PRAXE*, 2015, č. 3, s. 19.

¹⁴⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. 5. 1960, sp. zn. 4 Cz 48/60.

¹⁴⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 1960, sp. zn. 4 Cz 42/60.

¹⁴⁶ K tomu blíže kapitola Odpovědnost za pomocníka v současné právní úpravě

zpozorovat na právní úpravě odpovědnosti za pomocníka. Pojednávaná ustanovení se svým obsahem příliš neliší od předchozí právní úpravy, obsažené v § 1313a a § 1315. OZ 50, stejně jako OZO, se vydal cestou většího uplatňování odpovědnosti principála za výsledek, kdežto vládní návrh z roku 1937 upřednostňoval odpovědnost za zavinění.¹⁴⁷ Naneštěstí však v souvislosti se soudní praxí Nejvyššího soudu na začátku 60. let, jehož závěry se staly základem nové právní úpravy odpovědnosti za použití jiných osob, došlo ke kategorickému odmítání přímé odpovědnosti zaměstnanců a obecně k trivializaci občanského práva.

Právní úprava odpovědnosti za pomocníka v OZ 50 je s určitými rozdíly podobná dnešní právní úpravě. Především rozlišovala mezi smluvní a delikt ní odpovědností, tak jak tomu je dnes. Dále umožňovala přímou odpovědnost pomocníků, zpočátku i zaměstnanců. Poškozený tedy měl možnost volby, vůči komu bude svůj nárok uplatňovat. Ostatně i důvodová zpráva se hlásila ke zvýšené ochraně poškozeného. Je sice pravdou, že poškozeného tížilo břemeno tvrzení a důkazní, nicméně jeho výchozí pozice zaručující možnost volby, v porovnání se zákazem přímé odpovědnosti pomocníků, byla mnohem příznivější.

¹⁴⁷ LUBY, Štefan. Povaha, funkcie a zásady záväzkového práva podl' a obč. zákonníka. *Právnik*, 1952, roč. 91, s. 180.

4 Právní úprava v občanském zákoníku z roku 1964 a v obchodním zákoníku

V roce 1964 nabyl účinnosti zákon č. 40/1964, občanský zákoník (OZ 64). Tento zákon byl výrazně ovlivněn socialistickou ideologií a paternalismem, což vedlo k vulgarizaci a trivializaci práva. Tato kodifikace se v návaznosti na společenské a právní proměny na začátku 60. let měla zaměřit na „*živé socialistické vztahy*“.¹⁴⁸ Vlivem velkých legislativních změn v letech 1963 až 1965 ztratil občanský zákoník postavení dominantního soukromoprávního předpisu, kdy došlo k vytvoření samostatných kodexů. Například byl vytvořen zákon o mezinárodním obchodu (1963), hospodářský zákoník (1964) a zejména zákoník práce (1965).¹⁴⁹ Došlo tedy i k rozštěpení právního režimu náhrady škody do různých zákonných úprav.

Výše zmíněná trivializace a vulgarizace občanského práva se dotkla i právní úpravy odpovědnosti za třetí osoby v rámci úpravy náhrady škody (§ 421 odst. 2). Po pádu komunistického režimu v roce 1989 došlo v 90. letech minulého století jednak k výrazné novele občanského zákoníku (č. 509/1991 Sb.), která nově upravila odpovědnost za třetí osoby v ustanovení § 420 odst. 2, a také k přijetí zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník (ObchZ), který v § 331 a § 375 upravoval odpovědnost za použití pomocníka vůči věřiteli ze závazku.

4.1 Právní úprava v OZ 64

*Škoda je způsobena právníkou osobou, anebo fyzickou osobou, když byla způsobena při jejich činnosti těmi, které k této činnosti použili. Tyto osoby samy za škodu takto způsobenou podle tohoto zákona neodpovídají; jejich odpovědnost podle pracovněprávních předpisů není tím dotčena.*¹⁵⁰

*Škoda je způsobena organizací, jestliže byla způsobena v rámci plnění jejich úkolů těmi, kteří tyto úkoly plnili. Tyto osoby samy za škodu takto způsobenou podle tohoto zákona neodpovídají; jejich odpovědnost podle pracovněprávních předpisů není tím dotčena.*¹⁵¹

Jak již bylo uvedeno v úvodu této kapitoly s přijetím OZ 64 došlo k trivializaci a vulgarizaci občanského práva. Občanský zákoník, na rozdíl od právní úpravy předchozího občanského zákoníku a od právní úpravy v o. z. o., nerozlišoval mezi odpovědností závazkovou a deliktní.¹⁵² Zákoník rozlišoval pouze mezi odpovědností za škodu způsobenou občany a odpovědností za škodu způsobenou socialistickou organizací (právníkou osobou), kdy záměrně, v souladu

¹⁴⁸ HORÁK, Ondřej. In MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. (ed.): *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I...*, s. XLV.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ § 420 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 509/1991 Sb. účinném ke dni 1.1.1992

¹⁵¹ § 421 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v původním znění

¹⁵² ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008, s. 792.

s marxistickou teorií, používal pojem „odpovědnost“ jako jeden z ústředních pojmů tehdejšího občanského práva.¹⁵³

4.1.1 Rozdíly mezi původním a novelizovaným zněním občanského zákoníku

Právní úprava před novelou z roku 1991 byla odlišná ve dvou směrech. V první řadě byl z ideologických důvodů zúžen dopad normativní konstrukce pouze na organizace (právní osoby), nikoliv na fyzické osoby.¹⁵⁴ Tvůrci občanského zákoníku totiž odmítli pojetí, aby zaměstnanci socialistických organizací představovali cizí osoby.¹⁵⁵ Druhým rozdílem byly odlišné podmínky exkulpace, kdy původní znění umožňovalo zproštění se odpovědnosti za předpokladu, že organizace vynaložila veškeré úsilí, aby škodě zabránila. Své odpovědnosti se však nemohla zprostit poukazem na to, že plnila opatření nadřízených orgánů. Dle novelizovaného znění se pak odpovědnosti za škodu zprostil ten, kdo prokázal, že ji nezavinil. Hlavní autor současného občanského zákoníku Karel Eliáš považoval nové znění § 420 odst. 2 za „*typický příklad modernizace našeho občanského zákoníku.*“¹⁵⁶

Níže se budu zabývat právní úpravou odpovědnosti za osoby použité při činnosti pouze ve znění novely č. 509/1991 Sb., která byla účinná od 1.1. 1992 do 31.12. 2013.

4.1.2 Právní konstrukce odpovědnosti za osoby užívané při činnosti

Pravidlo obsažené v § 420 odst. 2 OZ 64 dopadalo na případy, kdy právnická nebo fyzická osoba (principál) použila ke své činnosti jiné osoby, které způsobily škodu. K tomu, aby právnická nebo fyzická osoba odpovídaly za škodu způsobenou jinou osobou, bylo zapotřebí dvou podmínek, které musely být splněny kumulativně: a) škoda byla způsobena zaměstnanci či členy, popřípadě jinými osobami použité k činnosti principála, b) ke škodě došlo v rámci činnosti principála.¹⁵⁷ Použité osoby, s výjimkou excesu, za způsobenou škodu neodpovídaly.¹⁵⁸ Nárok na náhradu škody vznikl už samotným způsobením škody. Otázka, kdy se poškozený dověděl o výši škody a odpovědné osobě, měla vliv pouze na promlčení.¹⁵⁹

Tato právní konstrukce, kde je kategoricky vyloučena odpovědnost pomocníků, se značně liší od odpovědnosti za zavinění v trestním právu.¹⁶⁰ Z pohledu poškozené třetí osoby se tak

¹⁵³ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník...*, s. 792.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 799.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ ŠKÁROVÁ, Marta In ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. (ed). *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 1208.

¹⁵⁸ PSUTKA, Jindřich. In FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. (ed). *Občanský zákoník. Komentář. I. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 676.

¹⁵⁹ BIČOVSKÝ, Jaroslav, FIALA, Josef, HOLUB, Milan. *Občanský zákoník: poznámkové vydání s judikaturou a novou literaturou*. 6. vydání. Praha: Linde, 1998, s. 231.

¹⁶⁰ PSUTKA, Jindřich In FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. (ed): *Občanský zákoník...*, s. 676.

nejednalo o odpovědnost danou na výběr, neboť se nemohla domáhat náhrady škody podle své vlastní volby.¹⁶¹ Tento závěr lze nalézt i v judikatuře Nejvyššího soudu: „*jestliže ten, kdo způsobil škodu při plnění pracovních nebo služebních úkolů nebo v souvislosti s tím, porušil právní povinnost zaviněně, přičítá se zavinění té právnické a fyzické osobě, která namísto přímého škůdce odpovídá za škodu...*“¹⁶²

Ad a) Při formulaci tohoto pravidla se nedomyslelo, že pomocníkem pro výkon činnosti principála nemusel být jen jeho zaměstnanec, ale mohl jím být kdokoliv, kdo v zájmu principála vykonával jeho činnost, a jehož se pracovněprávní předpisy vůbec nedotýkají.¹⁶³ Mohlo se jednat o zmocněnce, prokuristu nebo subdodavatele.¹⁶⁴ Z uvedeného lze tedy odvodit, že OZ 64, podobně jako u odpovědnosti deliktní či závazkové, nerozlišoval, zda se jedná o pomocníka samostatného či nesamostatného.¹⁶⁵

Ad b) Druhou podmínkou odpovědnosti principála bylo způsobení škody pomocníkem v rámci činnosti principála. Dle judikatury je výsledek úvahy, zda škoda byla způsobena ještě v rámci plnění úkolů (při plnění nebo v přímé souvislosti s ním) nebo zda se již jedná o exces, závislý na rozboru a zhodnocení okolností konkrétního případu.¹⁶⁶ Neexistuje žádné paušální hledisko, nicméně vždy je třeba posoudit, zda jednání pomocníka při plnění úkolů pro principála nepostrádá místní, časový a věcný (vnitřní účelový) vztah k plnění úkolů.¹⁶⁷ O exces tedy půjde, pokud jednání pomocníka postrádá onen místní, časový a věcný vztah k plnění úkolů. Naopak o exces se dle judikatury nejednalo v případě, kdy se zaměstnanec snažil vykázat z jím střeženého objektu nepovolnou osobu a následně ji fyzicky bránil v dalším pohybu v objektu. Byť fyzickým napadením této osoby naplnil znaky trestného činu, nejednal výlučně ve svém osobním zájmu a jeho jednání má místní, časový a věcný vztah k činnosti zaměstnavatele.¹⁶⁸ Zaměstnanec tedy nebyl povinen k náhradě škody, ačkoliv mohl být shledán vinným z trestného činu.

NS ve výše zmíněném případě dospěl jinými slovy k závěru, že o exces jde v případech, kdy se objektivně i subjektivně nejedná o činnost konanou pro principála, v jeho prospěch či v jeho zájmu.¹⁶⁹ Pomocník byl tedy přímo odpovědný za škodu v případě, pokud ji způsobil při činnosti, která sledovala výlučně uspokojování jeho osobních zájmů či potřeb, případně třetích osob.¹⁷⁰ Dle

¹⁶¹ ŠKÁROVÁ, Marta In ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. (ed.): *Občanský zákoník I...*, s. 1210.

¹⁶² Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 5. 2006, sp. zn. 25 Cdo 670/2005 nebo srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2016, sp. zn. 25 Cdo 4330/2014.

¹⁶³ ELIÁŠ, Karel a kol.: *Občanský zákoník...*, s. 800.

¹⁶⁴ PSUTKA, Jindřich In FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. (ed.): *Občanský zákoník...*, s. 676.

¹⁶⁵ Srov. následující kapitola.

¹⁶⁶ Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 11. 1970, Cpj 87/70.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 2005, sp. zn. 25 Cdo 2777/2004.

¹⁶⁹ ŠKÁROVÁ, Marta In ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. (ed.): *Občanský zákoník I...*, s. 1209.

¹⁷⁰ Tamtéž.

K. Eliáše je tento závěr judikatury správný.¹⁷¹ Odlišný pohled na tuto věc má např. F. Melzer nebo M. Sztefek.¹⁷²

Lze shrnout, že občanský zákoník kategoricky odmítal, s výjimkou excesů, jakoukoliv přímou odpovědnost pomocníka, byť jednání pomocníka mohlo leckdy naplňovat znaky trestného činu. Tento závěr mohl vést, a také vedl, dle mého názoru k absurdním soudním rozhodnutím.¹⁷³

4.1.3 Vztah k předchozí právní úpravě

Ačkoliv se jedná o kodexy přijaté za komunistického režimu, existují mezi nimi rozdíly. Především občanský zákoník z roku 1964, na rozdíl od svého předchůdce (OZ 50) přestal rozlišovat mezi odpovědností deliktní a závazkovou. Toto rozlišení se v předchozím občanském zákoníku nacházelo v § 344 a § 345. Dále došlo k rozštěpení právní úpravy náhrady škody do více právních předpisů, neboť OZ 64 vlivem velkých legislativních změn v 60. letech ztratil postavení dominantního soukromoprávního předpisu. Rovněž došlo vlivem marxistické teorie ke změně terminologie. Změna se týkala například názvu části týkající se náhrady škody, kdy z názvu: „Závazky k náhradě škody“ došlo ke přeměně na: „Odpovědnost za škodu“, neboť pojetí odpovědnosti představovalo ústřední pojem nového občanského práva.¹⁷⁴

4.1.4 Shrnutí

Občanský zákoník z roku 1964 představoval ojedinělou právní úpravu, neboť zahraniční právní řády neomezovaly a neomezují přímou odpovědnost pomocníků vůči poškozenému.¹⁷⁵ OZ 64 se odchyloval od tradiční právní úpravy, kterou obsahoval OZO a poté ještě i OZ 50. Právní úprava náhrady škody, značně ovlivněna tehdejší ideologií, byla rozštěpena do různých zákonů, což dle mého názoru mohlo vést k právní nejistotě. Dále, jak již bylo uvedeno, občanský zákoník nerozlišoval mezi závazkovou a deliktní odpovědností. Rovněž bez rozumného důvodu paušálně vylučoval jakoukoliv (i deliktní) odpovědnost pomocníka.¹⁷⁶ S ohledem na všechny tyto, i jiné nedostatky, zastávám názor, že tato právní úprava představovala jakýsi smutný unikát, kdy ji nelze považovat za slučitelnou s hodnotami vyspělého právního řádu. Ostatně i při tvorbě současného občanského zákoníku se vyskytovaly úvahy *de lege ferenda*, zda tehdejší právní úprava byla přiměřená a vyhovující.¹⁷⁷

¹⁷¹ ELIÁŠ, Karel a kol.: *Občanský zákoník...*, s. 800.

¹⁷² Viz následující kapitola

¹⁷³ K tomu bližší viz následující kapitola

¹⁷⁴ ELIÁŠ, Karel a kol.: *Občanský zákoník...*, s. 792.

¹⁷⁵ SZTEFEK, Martin. Deliktní odpovědnost principálů za pomocníky: srovnávací a právně-ekonomická analýza § 2914 ObčZ. *Právní rozhledy*, 2017, č. 1, s. 11.

¹⁷⁶ MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX...*, s. 350.

¹⁷⁷ ŠVESTKA, Jiří. In KNAPPOVÁ, Marta, ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan a kol. (ed). *Občanské právo hmotné. 2. díl třetí, Závazkové právo*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2005, s. 466.

4.2 Právní úprava v obchodním zákoníku (§ 331 a § 375)

Plní-li dlužník svůj závazek pomocí jiné osoby, odpovídá tak, jako by závazek plnil sám, nestanoví-li tento zákon jinak.

Po pádu komunismu v roce 1989 došlo k znovuoobnovení svobody trhu a podnikání. V reakci na to byl v roce 1991 přijat zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, který upravoval postavení podnikatelů, obchodní závazkové vztahy, jakož i některé jiné vztahy s podnikáním související. Nová právní úprava s sebou přinesla částečné změny i v oblasti odpovědnosti za použití jiné osoby.

Přijetí pravidla obsaženého v § 331 ObchZ bylo nezbytné, neboť je v obchodních vztazích běžné, že při splnění závazku dlužníka dochází k použití jiných osob.¹⁷⁸ Typickým příkladem může být investiční výstavba, kdy při realizaci staveb vzniká subdodavatelský systém.¹⁷⁹ Účelem tohoto ustanovení bylo zabránění dlužníku zbavit se odpovědnost ze závazku tím, že plnění poskytne pomocník (jiná osoba).¹⁸⁰ Bylo přitom irelevantní, jaký byl právní vztah mezi dlužníkem a jeho pomocníkem, tedy zda se jednalo o zaměstnance nebo o subdodavatele.¹⁸¹ Podobně se k tomuto vyjádřil i Nejvyšší soud, který pravidlo obsažené v pojednávaném ustanovení aplikoval na případ z oblasti bankovního trhu: „...banka je specializovaným, vysoce profesionálním obchodníkem, který musí nést i kvalifikovanou odpovědnost za úroveň a kvalitu bankovních služeb. Tuto profesionální odpovědnost není možno přesouvat na klienta (příkazce ve smlouvě o otevření akreditivu), který má právo očekávat, že banka zabezpečí, aby oprávněnému mohlo být sjednané plnění po splnění stanovených podmínek poskytnuto (§ 682 odst. 1 obch. zák.). Je přitom nerozhodné, že ke splnění svého závazku ze smlouvy o otevření akreditivu použije další banku, neboť platí zásada vyjádřená v § 331 obč. zák., že plní-li dlužník svůj závazek pomocí jiné osoby, odpovídá tak, jako by závazek plnil sám, nestanoví-li tento zákon jinak.“¹⁸²

Na toto ustanovení navazoval § 375, který upravoval možnost liberace. Dle tohoto ustanovení byla liberace možná za předpokladu, že byly splněny podmínky podle § 374, a to u dlužníka i pomocníka. Dle § 374 byla odpovědnost vyloučena, pokud nastala překážka, která byla nezávislá na vůli povinné strany a bránila jí ve splnění její povinnosti, jestliže nebylo možné rozumně předpokládat, že by povinná strana tuto překážku nebo její následky odvrátila nebo překonala, a konečně, že by v době vzniku závazku tuto překážku předvíдалa. Odpovědnost však vyloučena nebyla, pokud byl dlužník v prodlení. Účinky vylučující odpovědnost byly omezeny pouze na dobu, dokud trvala překážka, s níž byly tyto účinky spojeny.

¹⁷⁸ KOBLIHA, Ivan. *Obchodní zákoník: úplný text zákona s komentářem: podle stavu k 1.4.2006*. Praha: Linde, 2006, s. 996.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ PELIKÁNOVÁ, Irena. *Komentář ke obchodnímu zákoníku. Díl 3, A*. Praha: Linde, 1996, s. 700.

¹⁸¹ KOBLIHA: *Obchodní zákoník...*, s. 997.

¹⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2011, sp. zn. 23 Cdo 2023/2009.

Ačkoliv obchodní zákoník vymezil smluvní odpovědnost principála vůči dlužníku za použití pomocníka, zůstala právní úprava částečně nedostatečná. Bylo tomu proto, že pro oblast deliktní odpovědnosti stále nebyla stanovena kritéria, podle kterých by se dalo jednání pomocníků přičíst principálovi.¹⁸³

¹⁸³ MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX...*, s. 351.

5 Odpovědnost za pomocníka v současné právní úpravě

Dne 1. 1. 2014 nabyl účinnosti zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (OZ 14). S přijetím nového civilního kodexu došlo k poměrně zásadním změnám na poli deliktního práva. Není tedy divu, že současná právní úprava odpovědnosti za pomocníka je dosti odlišná od předchozí právní úpravy. Změny oproti předchozí právní úpravě, které OZ 14 přinesl, se týkají zejména otázky přímé odpovědnosti pomocníka a nutnosti rozlišovat případy, kdy je pomocník použit při plnění dluhu a případy ostatní.¹⁸⁴ Právní úprava v OZ 14 je odlišná i z ekonomického hlediska a má výrazný motivační charakter, kdy se snaží motivovat samotné pomocníky, aby jednali s řádnou péčí a předcházeli případným škodám na majetku a zdraví třetích osob.¹⁸⁵

Institut odpovědnosti za pomocníka je v OZ 14 obsažen ve dvou ustanoveních, jedná se o § 1935 a § 2914.

Tato kapitola pojednává o obou zmíněných ustanoveních, o jejich vzájemném vztahu, dále je pak řešena otázka přímé odpovědnosti pomocníka, která vyvolává v odborné praxi řadu otázek. Kapitola se rovněž zabývá výkonem činnosti pro jiného, odpovědností za tzv. nesamostatného pomocníka, ručitelským závazkem principála, vztahem k předchozí právní úpravě a vztahem k právním úpravám speciálním.

5.1 Právní rozbor ustanovení § 1935

Plní-li dlužník pomocí jiné osoby, odpovídá tak, jako by plnil sám.

Zákonodárce se inspiroval právní úpravou obsaženou v ustanovení § 331 ObchZ, a dle důvodové zprávy k občanskému zákoníku považuje toto ustanovení za „*klasické pravidlo obligačního práva*“. Dlužník může dluh plnit dle své vůle, není-li to v rozporu s ujednáním stran a povahou závazku.¹⁸⁶ Dlužník tedy může při plnění dluhu použít různé „*nástroje, postupy či metody*“¹⁸⁷, ale i jiné osoby.¹⁸⁸ Je tedy v zásadě na dlužníkovi, jakým způsobem se rozhodne svůj dluh splnit, každopádně je v souladu s ustanovením § 1908 povinen plnit dluh na svůj náklad a nebezpečí. Věřitel je pak dle § 1936 povinen takovéto plnění přijmout. Nicméně jeho ochrana tím není dotčena, neboť dlužník je v souladu s ustanovením § 1935 zatížen plnou odpovědností, přičemž tato odpovědnost se

¹⁸⁴ BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. (ed). *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2054-3014). Komentář*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1577-1580.

¹⁸⁵ SZTEFEK, Martin. Deliktní odpovědnost principálů za pomocníky: srovnávací a právně-ekonomická analýza § 2914 ObčZ. *Právní rozhledy*, 2017, č. 1, s. 11.

¹⁸⁶ VANČUROVÁ, Kateřina. POROD, Jakub. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. (ed). *Občanský zákoník. Komentář*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1949.

¹⁸⁷ ŠILHÁN, Josef. In HULMÁK, Milan a kol. (ed). *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054). Komentář*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 951.

¹⁸⁸ Tamtéž.

nevztahuje pouze na vadné plnění, ale i na odpovědnost za způsobenou škodu.¹⁸⁹ Aplikaci ustanovení § 1935 lze rovněž za použití analogie vztáhnout i na případy předsmulvné odpovědnosti, a dále se odpovědnosti principála za pomocníka mohou za splnění podmínek § 2913 domáhat i třetí osoby¹⁹⁰ (tzv. smlouvy s ochrannými účinky ve prospěch třetí osoby)¹⁹¹.

Dle mého názoru je pravidlo obsažené v § 1935 správné a logické, neboť existuje-li nějaký závazkový vztah (zvláště pak smluvní vztah), musí být chráněny legitimní zájmy stran. Věřitel si našel dlužníka s vědomím, že v případě, kdy dlužník nebude moci plnit, bude se moci uspokojit na jeho majetku. Bez tohoto pravidla by mohlo docházet k nespravedlnostem, kdy dlužník použije bez souhlasu věřitele ke své činnosti pomocníka, který způsobí věřiteli škodu, a který může být nemajetný a, dlužník, který by takového pomocníka třeba i záměrně použil, by nebyl odpovědný. Pro odpovědnost dlužníka je rovněž zcela irelevantní, zda je pomocník podnikatelem či nikoliv, neboť dlužník za něho odpovídá v obou případech.¹⁹²

Toto pravidlo se však nepoužije v případech závazků osobní povahy, kde se chrání legitimní zájem věřitele na „výlučném osobním jednání dlužníka“¹⁹³. Tedy například v případě, kdy je dlužník slavným zpěvákem a jeho dluh spočívá v jeho vystoupení na rodinné oslavě věřitele. V takovémto případě existuje legitimní zájem věřitele na tom, aby na oslavě zpíval právě dlužník, a nikoliv jeho pomocník při plnění dluhu. Jako další příklad lze uvést zhotovení obrazu slavným malířem.¹⁹⁴ Mezi další situace, kdy je plnění prostřednictvím pomocníka vyloučeno, patří například zavedená praxe smluvních stran nebo smluvní výhrada osobního plnění dlužníkem nebo omezení okruhu pomocníků, kdy věřitel může požadovat, aby pomocníci splňovali určité kvalifikační předpoklady.¹⁹⁵

5.1.1 Vztah k ustanovení § 2914 OZ 14

Mohlo by se zdát, že ustanovení § 1935 se překrývá s ustanovením § 2914, nicméně není tomu tak. Ustanovení § 1935 upravuje pouze vztah k závazkovému věřiteli, neboť jde o plnění dluhu, zatímco § 2914 upravuje odpovědnostní vztah vůči třetím osobám, kterým byla způsobena škoda.¹⁹⁶ Vztah mezi těmito ustanoveními lze hodnotit jako vztah speciality § 1935 k obecnému

¹⁸⁹ VANČUROVÁ, POROD. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. (ed.): *Občanský zákoník. Komentář...*, s. 1949.

¹⁹⁰ MELZER, Filip. Odpovědnost za pomocníka podle § 2914 českého Občanského zákoníku. *SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA*, 2016, roč. 4, č. 4, s. 49.

¹⁹¹ Podrobněji ke smlouvě s ochrannými účinky například viz KOLMAČKA, Viktor. *Úvod ke smlouvě s ochrannými účinky ve prospěch třetího v české právní úpravě* [online]. iurium.cz, 13. prosince 2017 [cit. 27. října 2018]. Dostupné na <<https://www.iurium.cz/2017/12/13/smlouva-ochrann-ucinky/>>.

¹⁹² MELZER, Filip. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. (ed.). *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX...*, s. 353.

¹⁹³ VANČUROVÁ, POROD. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. (ed.): *Občanský zákoník. Komentář...*, s. 1949.

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ ŠILHÁN. In HULMÁK, Milan a kol. (ed.): *Občanský zákoník V...*, s. 951.

¹⁹⁶ Srov. § 1313a a § 1315 o. z. o.

§ 2914.¹⁹⁷ Další rozdíl spočívá v tom, že § 1935 stanovuje objektivní odpovědnost, kdy se nejedná o případ *culpa in eligendo* tak, jak tomu je v režimu ustanovení § 2914.¹⁹⁸

5.1.2 Příklady k rozlišení § 1935 a § 2914 OZ 14

Na níže uvedeném modelovém příkladu hodlám zjednodušenou formou demonstrovat aplikační rozdíl mezi ustanovením § 1935 a § 2914. Zákonodárce se sice inspiroval právní úpravou OZO, nicméně zároveň pozměnil odpovědnostní schéma principála.

V případě, že pomocník způsobí škodu jiné osobě, je třeba si vyjasnit dvě esenciální otázky, a to 1) které osobě škoda vznikla a 2) který pomocník škodu způsobil. Je tedy třeba se ptát, zda škoda vznikla a) věřiteli ze závazku nebo b) třetí osobě. V případě, kdy pomocník způsobí škodu závazkovému věřiteli, se uplatní ustanovení § 1935. Naopak v případě, kdy pomocník způsobí škodu třetí osobě, se uplatní ustanovení § 2914. Dále je třeba zjistit, jaký pomocník škodu způsobil. Zda se jedná o pomocníka, který je zmocněncem, zaměstnancem nebo jiným pomocníkem („nesamostatný pomocník“)¹⁹⁹, nebo zda se jedná o osobu, která se zavázala při plnění jiné osoby provést určitou činnost samostatně („samostatný pomocník“)²⁰⁰. Na vyřešení druhé otázky pak závisí to, zda osoba, která ke své činnosti použila pomocníka, je v odpovědnostním režimu nebo, zda je v režimu ručení a *culpa in eligendo*.

Stavební firma XYZ s.r.o. má na základě smlouvy o dílo postavit osobě A dům. Část prací vykonávají zaměstnanci stavební firmy a část prací vykonává subdodavatel = samostatný pomocník.

- 1) Subdodavatel při bagrování způsobí neopatrným manévrem škodu na budově, která se na základě smlouvy staví pro A. V tomto případě se jedná o případ škody způsobené pomocníkem při plnění dluhu věřiteli a uplatní se režim v ustanovení § 1935, tedy že stavební firma odpovídá, jako by plnila sama.
- 2) Subdodavatel při bagrování způsobí neopatrným manévrem škodu na autě souseda A, který má zaparkované auto blízko staveniště. V tomto případě se jedná o případ škody způsobené třetí osobě subdodavatelem a uplatní se režim ustanovení § 2914 věta druhá. V takovémto případě by zpravidla²⁰¹ stavební firma ručila za splnění povinnosti subdodavatele k náhradě škody, pokud její představitelé subdodavatele nepečlivě vybrali nebo na něj nedostatečně dohlíželi (*culpa in eligendo, culpa in custodiendo*).²⁰²

¹⁹⁷ VANČUROVÁ, POROD. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. (ed.): *Občanský zákoník. Komentář...*, s. 1949.

¹⁹⁸ ŠILHÁN. In HULMÁK, Milan a kol. (ed.): *Občanský zákoník V...*, s. 951.

¹⁹⁹ Terminologie viz. MELZER: *Odpovědnost za pomocníka...*, s. 51.

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ Podrobněji k otázce ručení či odpovědnosti principála viz níže v rámci další podkapitoly.

²⁰² BEZOUŠKA, Petr. In HULMÁK, Milan a kol. (ed.): *Občanský zákoník VI...*, s. 1577-1580.

- 3) Nesamostatný pomocník stavební firmy způsobí škodu tím, že při práci na střeše domu, který se staví pro A, prorazí kladivem střešní okno tohoto domu. V tomto případě se jedná o případ škody způsobené nesamostatným pomocníkem při plnění dluhu věřiteli a uplatní se režim v ustanovení § 1935.
- 4) Nesamostatný pomocník stavební firmy způsobí škodu tím, že při práci na střeše domu, který se staví pro A, upustí kladivo, které spadne na sousedovo auto. V tomto případě se jedná o případ škody způsobené třetí osobě nesamostatným pomocníkem a uplatní se režim ustanovení § 2914 věta první. Stavební firma je povinna k náhradě škody vůči sousedovi.²⁰³

Lze tak shrnout, že způsobí-li škodu jakýkoliv pomocník závazkovému (smluvnímu) věřiteli při plnění dluhu, uplatní se režim ustanovení § 1935 (v tomto případě ve spojení s § 2913).²⁰⁴ Naproti tomu, způsobí-li pomocník škodu třetí osobě, uplatní se § 2914. V případě nesamostatného pomocníka jde o § 2914 větu první a k samostatnému pomocníkovi se vztahuje věta druhá. Ustanovení § 2914 však nepředstavuje skutkovou podstatu odpovědnosti za škodu, nýbrž předpokládá naplnění znaků některých skutkových podstat odpovědnosti za škodu.²⁰⁵

Shodné řešení, kdy principál odpovídá za použití osob samostatně zavázaných pouze v případech, kdy jejich jednání vedlo k porušení smluvní povinnosti, zatímco v případě jejich deliktního jednání již principál za toto jejich jednání zpravidla neodpovídá, najdeme v zahraničních právních rádech. Rovněž Principy evropského deliktního práva (PETL)²⁰⁶ preferují toto řešení.²⁰⁷

5.2 Právní rozbor ustanovení § 2914

Kdo při své činnosti použije zmocněnce, zaměstnance nebo jiného pomocníka, nahradí škodu jím způsobenou stejně, jako by ji způsobil sám. Zavázal-li se však někdo při plnění jiné osoby provést určitou činnost samostatně, nepovažuje se za pomocníka; pokud ho však tato jiná osoba nepečlivě vybrala nebo na něho nedostatečně dohlížela, ručí za splnění jeho povinnosti k náhradě škody.

V předešlé podkapitole bylo pojednáno o ustanovení § 1935, o němž lze říci, že je ustanovením speciálním k ustanovení § 2914. Toto ustanovení se vztahuje na situace, kdy osoba principála a) použije při své činnosti pomocníka, b) který způsobí škodu c) třetí osobě a d) nejde o případ, kdy způsobená škoda vznikne věřiteli při plnění dluhu nebo v přímé souvislosti s ním.²⁰⁸ Tyto podmínky musí být splněny kumulativně. Pojednávané ustanovení pak dále, jak je již výše

²⁰³ K přímé odpovědnosti pomocníků viz níže.

²⁰⁴ PAŠEK, Martin. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. (ed). *Občanský zákoník. Komentář*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 2839.

²⁰⁵ MELZER: *Odpovědnost za pomocníka...*, s. 63.

²⁰⁶ Srov. čl. 6: 102 odst. 2 PETL: „osoba samostatně zavázaná se nepovažuje za pomocníka“.

²⁰⁷ SZTEFEK: *Deliktní odpovědnost principálů za pomocníky...*, s. 9.

²⁰⁸ MELZER: *Odpovědnost za pomocníka...*, s. 51.

uvedeno, rozlišuje dva typy pomocníků: samostatné a nesamostatné pomocníky. Smyslem tohoto pravidla je to, že ten „*kdo má prospěch z činnosti pomocníka, by měl nést i riziko jeho selhání; postavení poškozeného nesmí být použitím pomocníka zhoršeno.*“²⁰⁹

Principál se nemůže zprostit povinnosti k náhradě škody tím, že prokáže, že nesamostatného pomocníka pečlivě vybral nebo na něj řádně dohlížel.²¹⁰ U samostatných pomocníků se naopak odpovědnost principála zpravidla zužuje na případy *culpa in eligendo* a *culpa in custodiendo*.²¹¹

5.2.1 Terminologie

V první řadě je třeba rozlišovat mezi pomocníkem, který je použit při plnění dluhu (§ 1935), a který je použit při výkonu jiné činnosti, tj. jiné činnosti, než je plnění dluhu (§ 2914). Za takového pomocníka nelze považovat zákonné zástupce principála, neboť v našem právním řádu neexistuje žádný rozumný důvod, aby například děti odpovídaly za delikty svých rodičů.²¹²

Dále pak zákon v první větě pojednávaného ustanovení uvádí, kdo je nesamostatným pomocníkem. Za nesamostatného pomocníka se tedy považuje zmocněnec, zaměstnanec nebo jiný pomocník. Samostatného pomocníka zákon v druhé větě téhož ustanovení vymezuje jako osobu, která se při plnění jiné osoby zavázala provést určitou činnost samostatně.

1. Zmocněncem se v intencích § 441 a násl. OZ 14 rozumí smluvní zástupce zmocnitele, přičemž za zvláštního smluvního zástupce se považuje i prokurista.²¹³
2. Zaměstnanec vymezuje zákoník práce, kdy podle § 6 ZP je zaměstnancem fyzická osoba, která se zavázala k výkonu závislé práce v základním pracovněprávním vztahu. Za zaměstnance se považují i osoby pracující na základě dohody o pracích konaných mimo pracovní poměr.²¹⁴
3. Jiným pomocníkem je ten, „*kdo pro jiného vykonává určitou činnost v podřízeném postavení a podle jeho pokynů nebo v jeho zájmu*“²¹⁵, přičemž důležitý je vztah podřízenosti pomocníka²¹⁶ a je lhotečné, zda činnost pomocníka je úplatná či bezúplatná, nebo zda jde o právní či faktické jednání.²¹⁷

²⁰⁹ BEZOUŠKA. In HULMÁK, Milan a kol. (ed.): *Občanský zákoník VI ...*, s. 1577-1580.

²¹⁰ PAŠEK. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. (ed.): *Občanský zákoník ...*, s. 2840.

²¹¹ Tamtéž.

²¹² MELZER: *Odpovědnost za pomocníka...*, s. 62.

²¹³ PAŠEK. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. (ed.): *Občanský zákoník ...*, s. 2839.

²¹⁴ BEZOUŠKA. In HULMÁK, Milan a kol. (ed.): *Občanský zákoník VI ...*, s. 1577-1580.

²¹⁵ PAŠEK. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. (ed.): *Občanský zákoník ...*, s. 2840.

²¹⁶ BEZOUŠKA. In HULMÁK, Milan a kol. (ed.): *Občanský zákoník VI ...*, s. 1577-1580.

²¹⁷ MELZER: *Odpovědnost za pomocníka...*, s. 59.

5.2.2 Výkon činnosti pro jiného

Odpovědnost je principálovi uložena na základě jeho vztahu s pomocníkem.²¹⁸ Pokud by vztah mezi principálem a pomocníkem neexistoval, nemohlo by dojít ke vzniku škody v rámci činnosti principála.²¹⁹

Pro určení, zda je jednání pomocníka přičitatelné principálovi, je zásadní pověření výkonem činnosti. Proto například nepřikázaný jednatel není pomocníkem principála.²²⁰ Dále je důležité vymezení úkolu, v jehož rámci pomocník jedná.²²¹ Abychom mohli přičíst jednání pomocníka principálovi, musí kromě kauzality existovat i vnitřní souvislost mezi vymezenými úkoly a způsobením škody.²²² Rovněž je potřeba, aby pomocník jednal s vůlí vykonávat činnost pro principála.²²³ V případě, že tato vnitřní souvislost absentuje a pomocník jedná ve svém vlastním zájmu, hovoříme zpravidla o tzv. excesu.²²⁴ J. Hrádek považuje kromě vnitřní souvislosti za důležitý i „*rozsah činnosti právnické osoby, který bude zásadní indicií.*“²²⁵

5.2.3 Exces

Pokud je dána kauzalita mezi vymezenými úkoly a způsobením škody, pak je jednání pomocníka objektivně přičitatelné principálovi. V případě, že pomocník vybočí z rámce vymezených úkolů, kdy nelze hovořit o výše zmíněné vnitřní souvislosti, dochází k tzv. excesu.²²⁶

Dosavadní judikatura k občanskému zákoníku z roku 1964 se k excesu staví tak, že pro posouzení otázky, zda se jedná o exces, je rozhodující místní, časový a především věcný (účelový) vztah činnosti, při níž byla škoda způsobena, k činnosti toho, kdo pomocníka použil.²²⁷ Judikatura také dle názoru K. Eliáše správně dovodila, že „*[v případě použití při činnosti] jde o průžný pojem, pro jehož obsah je rozhodující, jednala-li použitá osoba v zájmu fyzické nebo právnické osoby nebo v zájmu svém.*“²²⁸

NS dále judikoval, že neobstojí paušální závěr o tom, že excesem je každá činnost pomocníka, jíž způsobil škodu a jež je trestným činem.²²⁹ Jako příklad judikovaného excesu lze uvést situaci, kdy řidič při pracovní cestě ve služebním vozidle bez vědomí svého

²¹⁸ GILIKER, Paula. *Vicarious Liability in Tort: A Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, s. 1.

²¹⁹ SZTEFEK: *Delikt ní odpovědnost principálů za pomocníky...*, s. 100.

²²⁰ MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX...*, s. 355.

²²¹ HRÁDEK, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. (ed). *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 972.

²²² MELZER: *Odpovědnost za pomocníka...*, s. 53.

²²³ MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX...*, s. 356.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ HRÁDEK. In ŠVESTKA, Jiří, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. (ed): *Občanský zákoník...*, s. 973.

²²⁶ MELZER: *Odpovědnost za pomocníka...*, s. 54.

²²⁷ usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2005, sp. zn. 25 Cdo 482/2005.

²²⁸ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008, s. 800.

²²⁹ stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 11. 1970, Cj 87/70.

zaměstnavatele převážel cizí osobu, které vznikla újma na zdraví při dopravní nehodě, již způsobil řidič.²³⁰

Dle judikatury a právníkové literatury k předchozímu občanskému zákoníku principál zásadně neodpovídal, pokud pomocník nejednal v jeho zájmu. Melzer však ve spojitosti s excesem uvádí, že „pro přičtení jednání pomocníka se nemá jen za rozhodné, zda má principál z této činnosti prospěch.“²³¹ Dle jeho názoru se jako mnohem významnější hledisko jeví, že je principálovi přičitatelné riziko, které se ve vzniku škody realizuje.²³² V této souvislosti jako příklad uvádí otevření bezpečnostní sféry jiného, kdy zaměstnanec instalátérské firmy okrade zákazníka v jeho bytě.²³³ V takové situaci je spravedlivé, aby i toto jednání bylo přičitatelné principálovi, neboť výběr osoby konkrétního zaměstnance byl plně v rukách principála, zákazník výběr pomocníka nijak neovlivnil.²³⁴

Sztefek shodně uvádí, že kritérium jednání v zájmu principála není vhodným řešením. Jedná se o příliš úzké kritérium, které nepokryje případy protiprávních jednání pomocníků, nejednajících v zájmu principála.²³⁵ Vhodnějším měřítkem je dle jeho názoru kritérium charakteristického jednání v rámci činnosti principála, kdy se zkoumá, „zda došlo k deliktnímu jednání v rámci jeho činnosti, resp. zda deliktní jednání pomocníka povede ke vzniku odpovědnosti principála.“²³⁶ Touto cestou se vydaly americké soudy, které se odchýlily od výše zmíněného kritéria jednání v zájmu principála.²³⁷

Na základě výše uvedeného lze konstatovat, že kritérium jednání v zájmu principála, kterým se řídí dosavadní judikatura v praxi, nepokryje všechny případy protiprávního jednání pomocníků, kdy se jako spravedlivé jeví, aby za tato „nepokrytá“ protiprávní jednání odpovídal současně i principál.

5.2.4 Přímá odpovědnost pomocníka (obecně)

Jak již bylo zmíněno v úvodu této kapitoly, OZ 14 na rozdíl od předchozí právní úpravy, dle mého názoru²³⁸, umožňuje přímou odpovědnost pomocníka. OZ 14 zrušil výlučnou odpovědnost principála a umožňuje poškozenému, aby své právo na náhradu škody uplatnil nejen proti principálovi, ale i proti pomocníkovi, resp. proti oběma současně na základě § 2915, řešícího pluralitu škůdců.

²³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2007, sp. zn. 25 Cdo 2269/2006.

²³¹ MELZER: *Odpovědnost za pomocníka...*, s. 58.

²³² Tamtéž.

²³³ MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX...*, s. 359.

²³⁴ Tamtéž.

²³⁵ SZTEFEK: *Deliktní odpovědnost principálů za pomocníky...*, s. 11.

²³⁶ Tamtéž.

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ Viz také PAŠEK. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. (ed.): *Občanský zákoník. ...*, s. 2840. nebo MELZER: *Odpovědnost za pomocníka...*, s. 70. či BEZOUŠKA. In HULMÁK, Milan a kol. (ed.): *Občanský zákoník VI...*, s. 1577-1580.

Současná právní úprava rovněž překonává judikaturu k občanskému zákoníku z roku 1964.²³⁹ Přímou odpovědnost pomocníka lze odvodit z ustanovení § 2915 odst. 2, který mj. explicitně stanoví, že „[...] má-li škůdce bradit škodu způsobenou pomocníkem a vznikla-li povinnost k náhradě také pomocníkovi“; je tedy evidentní, že s přímou odpovědností pomocníka OZ 14 vyloženě počítá.

I přes výše uvedené má odlišný pohled na věc například J. Hrádek, který s ohledem na tradici českého civilního práva zastává názor, že poškozený má přímý nárok na náhradu škody proti pomocníkovi pouze v případech excesu.²⁴⁰

5.2.5 Přímá odpovědnost zaměstnance

Zatímco v obecné rovině panuje převážně shoda na tom, že pomocník je přímo odpovědný, názory na přímou odpovědnost zaměstnance, jakožto nesamostatného pomocníka principála, se v odborné veřejnosti dosti liší. Pro zjednodušení lze tyto názory rozdělit do následujících tří skupin:

1. Zaměstnanec není vůči poškozené třetí osobě přímo odpovědný za vzniklou škodu.
2. Zaměstnanec je vůči poškozené třetí osobě přímo odpovědný za vzniklou škodu.
3. Zaměstnanec je vůči poškozené třetí osobě přímo odpovědný za vzniklou škodu, ale pouze s limitací podle ZP.

Zaměstnanec není vůči poškozené třetí osobě přímo odpovědný za vzniklou škodu.

Představiteli tohoto názorového proudu jsou například P. Bezouška a D. Brůha. Oba autoři se v podstatě shodují na tom, že přímá odpovědnost pomocníka by znamenala obcházení zákona a výrazný zásah do pracovněprávní úpravy, která respektuje zaměstnance jako slabší stranu.

Bezouška sice připouští přímou odpovědnost pomocníka, ale ta se prý neuplatní v případech zaměstnanců. Jako argument pro svoje tvrzení uvádí, že pokud bychom připustili přímou odpovědnost zaměstnance, tak by došlo k obejití zákonného limitu, který je obsažen v § 257 odst. 2 ZP²⁴¹. Zákoník práce v tomto ustanovení stanoví, že „výše požadované náhrady škody způsobené z nedbalosti nesmí přesáhnout u jednotlivého zaměstnance částku rovnající se čtyřapůlnásobku jeho průměrného měsíčního výdělku před porušením povinnosti, kterým způsobil škodu. Toto omezení neplatí, byla-li škoda způsobena úmyslně, v opilosti nebo po zneužití jiných návykových látek.“

Brůha je ve své argumentaci mnohem podrobnější. V prvé řadě tvrdí, že subsidiární použití občanskoprávní úpravy náhrady škody se neuplatní, neboť „právní úprava náhrady škody v ZP je natolik podrobná, a navíc soudy natolik projudikována, že podpůrné používání NOZ nebude v aplikační praxi de facto

²³⁹ Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 10. 2011, sp. zn. 30 Cdo 1509/2011.

²⁴⁰ HRÁDEK. In ŠVESTKA, Jirí, DVORÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. (ed.): *Občanský zákoník...*, s. 974. Shodně viz také TICHÝ, Luboš, HRÁDEK, Jirí. *Deliktní právo*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 198.

²⁴¹ BEZOUŠKA. In HULMÁK, Milan a kol. (ed.): *Občanský zákoník VI ...*, s. 1577-1580.

potřeba.²⁴² Dále uvádí, že přímá odpovědnost zaměstnance by výrazně zasáhla do principu zvláštní zákonné ochrany postavení zaměstnance, která je upravena v rámci § 1a písm. a) ZP.²⁴³ Dle jeho názoru nelze nepřevzetí dikce § 420 odst. 2 předchozího občanského zákoníku do OZ 14 „interpretovat jako nepřímý vzkaz zákonodárce o jakémsi podtunelování pracovněprávní náhrady škody, ale spíše jako vypuštění části textu nadbytečného pro účely NOZ.“²⁴⁴ V závěru své argumentace tvrdí, že připuštění přímé odpovědnosti zaměstnanců by popřelo koncepci závislé práce podle § 2 ZP a že pojetí § 2914 je třeba vykládat jako zpřísnění podmínek náhrady škody vůči různým formám subdodávek, nikoliv jako „dramatický tunel do pracovněprávní náhrady škody.“²⁴⁵

K tomuto názorového proudu lze přiřadit i J. Hrádku, který připouští možnost přímé odpovědnosti pouze v případech excesu (viz výše), a dále například M. Bělinu.²⁴⁶

Tento názorový proud tedy zcela vylučuje možnost přímé odpovědnosti zaměstnance, a to kvůli specifickým pracovněprávní úpravy. Dle tohoto pojetí ustanovení § 2914 nezakládá přímou odpovědnost zaměstnance, nýbrž pouze zpřísnuje podmínky náhrady škody pro jiné pomocníky, než je zaměstnanec.

Zaměstnanec je vůči poškozené třetí osobě přímo odpovědný za vzniklou škodu.

Zcela opačný názor zastává P. Čech, J. Flídr a M. Sztefek, kteří naopak přímou odpovědnost zaměstnance vůči poškozenému připouštějí. Čech a Flídr svoji argumentaci opírají o komparaci s námi příbuznými právními řády, tedy s právním řádem rakouským a německým. Dále argumentují, že smysl a účel zákonného limitu v § 257 ZP je jiný, než ten, který uvádějí autoři prvního názorového proudu.

Autoři považují názory, které stojí proti přímé odpovědnosti zaměstnance, za nedostatečně podložené, protože se dle jejich názoru „omezují na údajné obcházení ochrany zaměstnance a důraz na zvláštní úpravu v zákoníku práce.“²⁴⁷ Tento přístup údajně odporuje moderním přístupům k pracovnímu právu, kdy například rakouské či německé soudy dovozují přímou deliktní odpovědnost zaměstnance.²⁴⁸

Smyslem a účelem pravidla v ustanovení § 257 odst. 2 ZP je prý „upravit vnitřní vztah mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem.“²⁴⁹ Zákonodárce neměl v úmyslu v rámci ZP řešit vztah mezi zaměstnancem (škůdcem) a poškozeným (třetí osobou), tento je ponechán obecné občanskoprávní

²⁴² BRŮHA, Dominik. NOZ a problémy v pracovněprávní náhradě škody. *Práce a mzda*, 2013, č. 12, s. 21-23.

²⁴³ Tamtéž.

²⁴⁴ Tamtéž.

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ Blíže viz BĚLINA, Michal. Změnilo se pracovní právo s novým občanským zákoníkem? *Právní rozhledy*, 2015, č. 2, s. 52.

²⁴⁷ ČECH, Petr, FLÍDR, Jan. Odpovídá zaměstnanec třetí osobě za škodu, kterou jí způsobí při plnění pracovních úkolů? *REKODIFIKACE ČR PRAXE*, 2015, č. 3, s. 17

²⁴⁸ Tamtéž.

²⁴⁹ ČECH, FLÍDR: *Odpovídá zaměstnanec třetí osobě za škodu...*, s. 18.

úpravě.²⁵⁰ Pokud by byl právní vztah mezi poškozenými a zaměstnancem upraven v pracovněprávním kodexu, bylo by to z „*legislativně technického hlediska problematické.*“²⁵¹ Autoři nesouhlasí s tím, že aplikace § 257 odst. 2 ZP pouze na vztahy mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem je obcházením zákonného limitu k náhradě škody.²⁵² Naopak, pokud by docházelo k aplikaci § 257 odst. 2 bez opory v explicitním ustanovení v občanském zákoníku, jednalo by se o obcházení občanskoprávní úpravy náhrady škody.²⁵³ Tento závěr autoři podkládají „insolvenčním argumentem“, kdy uvádějí, že zaměstnavatel nemusí být vždy vysoce solventní obchodní společnost. Naopak se může jednat o „*společnost s ručením omezením se základním kapitálem jedné koruny*“²⁵⁴ a nulovým majetkem, založenou třeba právě za tím účelem, aby její zaměstnanec při výkonu své činnosti prostřednictvím společnosti neodpovídal za způsobenou škodu. Proč by měl být poškozený, kterému takový zaměstnanec způsobí škodu na majetku či zdraví při plnění úkolu zaměstnavatele, odkázán se svými nároky na náhradu této škody na insolvenční řízení, v němž prakticky nic nevymůže, když zaměstnanec sám může mít dostatek vlastních prostředků pro uspokojení těchto nároků či jejich významné části?²⁵⁵ Jejich navrhané řešení se tedy zabývá tím, kdo má nést ono insolvenční riziko. Poškozený nebo zaměstnanec? Zatímco poškozený si škůdce nevybírá, zaměstnanec zaměstnavatele ano.²⁵⁶

Autoři se rovněž neztotožňují s názorem, který sice připouští přímou odpovědnost zaměstnance vůči třetím osobám, ale jen do výše zákonného limitu v § 257 odst. 2 ZP. Dle jejich názoru je to opět záležitost vztahu zaměstnanec – zaměstnavatel. Pokud by došlo k aplikaci tohoto pravidla i vůči třetím osobám, vedlo by to k narušení relativnosti závazkového práva, na kterou je zákonodárcem kladen zvláštní důraz.²⁵⁷ Správné řešení je takové, kdy poškozený má vůči zaměstnanci nárok na plnou náhradu škody a zaměstnanec je pak oprávněn požadovat regresní nárok vůči zaměstnavateli v tom rozsahu, ve kterém převyšuje zákonný limit stanovený § 257 odst. 2 ZP.²⁵⁸

Závěrem autoři uvádějí příklady z judikatury k občanskému zákoníku z roku 1964, kdy kategorické odmítání přímé odpovědnosti zaměstnance vůči poškozenému vedlo k velice extrémním závěrům. Jako příklad takového extrému uvádějí rozhodnutí Nejvyššího soudu²⁵⁹, kdy muž (zaměstnanec) usmrtil při řízení automobilu cyklistu. Muž byl shledán vinným trestným činem usmrcení z nedbalosti. Poškozeným sice okresní soud přiznal v rámci adhezního řízení nárok

²⁵⁰ ČECH, FLÍDR: *Odpovídá zaměstnanec třetí osobě za škodu...*, s. 18.

²⁵¹ Tamtéž.

²⁵² Srov. BEZOUŠKA. In HULMÁK, Milan a kol. (ed). : *Občanský zákoník VI ...*,s. 1577-1580.

²⁵³ ČECH, FLÍDR: *Odpovídá zaměstnanec třetí osobě za škodu...*, s. 20.

²⁵⁴ Viz ustanovení § 142 zákona č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních korporacích.

²⁵⁵ ČECH, FLÍDR: *Odpovídá zaměstnanec třetí osobě za škodu...*, s. 20.

²⁵⁶ ČECH, FLÍDR: *Odpovídá zaměstnanec třetí osobě za škodu...*, s. 21.

²⁵⁷ Tamtéž.

²⁵⁸ Tamtéž.

²⁵⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12.června 2001, sp. zn. 4 Tz 113/2001.

na náhradu újmy, nicméně NS vyhověl stížnosti ministra spravedlnosti pro porušení zákona a výrok o náhradě škody zrušil. V této souvislosti NS uvedl následující: „*V posuzované trestní věci došlo ke vzniku škody zaviněným porušením povinností ze strany obžalovaného v souvislosti s plněním jeho pracovních úkolů. V takovémto případě může nárok na náhradu škody uplatnit pouze právnická osoba nebo fyzická osoba (zaměstnavatel), u níž je zaměstnanec v době způsobení škody v pracovním poměru. Poškozené třetí osobě v takovém případě nárok vůči zaměstnanci (obviněnému) nenáleží; své nároky může uplatňovat pouze vůči zaměstnavateli, nikoli však v trestním řízení proti takovému pachateli.*“

Sztefek je rovněž toho názoru, že ZP reguluje především vztahy mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem. Tvrdí, že uplatnění limitace náhrady škody ve vztahu mezi zaměstnancem a třetí osobou je s ohledem na § 1 písm. a) ZP neopodstatněné.²⁶⁰ Uplatnění limitace naopak vede k nedůvodnému přenášení rizika vzniku škody na třetí osoby. Jsou to především zaměstnavatel a jeho zaměstnanec, kteří by měli mít relevantní informace o potencionálním riziku vzniku škody, eventuálně informace o tom, jak takové škodě zabránit.²⁶¹ Autor shodně dovozuje, že limitace v § 257 odst. 2 ZP se uplatní vůči zaměstnavateli, kdy zaměstnanec bude mít nárok na doplacení rozdílu mezi 4,5 násobkem jeho mzdy a výši škody.²⁶²

Lze tedy shrnout, že druhý názorový proud je zcela evidentně v opozici s prvním názorovým proudem. Argumentuje se především komparací s právem rakouským a německým, dále tím, že ustanovení § 257 odst. 2 ZP upravuje vztah pouze mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem. Argumentace se rovněž opírá o výše zmíněný „insolvenční argument“. Jako odstrašující případ je pak uváděno rozhodnutí NS, které bylo vydáno na základě důsledného dodržování pravidla, které vylučuje přímou odpovědnost zaměstnance vůči třetím osobám.

Zaměstnanec je vůči poškozené třetí osobě přímo odpovědný za vzniklou škodu, ale pouze s limitací podle ZP.

Tento názorový proud je jakousi „střední cestou“ mezi výše zmíněnými názorovými proudy. Mezi jeho představitele patří zejména F. Melzer a M. Pašek.

Pašek v této problematice zastává názor, že nelze připustit, aby docházelo k obcházení ochrany postavení zaměstnance. Dále však rozvádí, že tato ochrana nebude „*narušena tím, že bude připuštěn přímý nárok poškozeného vůči zaměstnanci principála v rozsahu, v jakém zaměstnanec odpovídá podle ZP, tj. u škody způsobené z nedbalosti do výše čtyřpůlnásobku jeho průměrného měsíčního výdělku před porušením povinnosti, kterým způsobil škodu.*“²⁶³ Přímou odpovědnost v plném rozsahu pak připouští u úmyslného způsobení škody, škody způsobené v opilosti nebo po zneužití návykových látek.²⁶⁴

²⁶⁰ SZTEFEK: *Deliktní odpovědnost principálů za pomocníky...*, s. 11.

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² Tamtéž.

²⁶³ PAŠEK. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. (ed). : *Občanský zákoník. ...*, s. 2840.

²⁶⁴ Tamtéž.

Melzer k přímé odpovědnosti zaměstnance uvádí, že pokud by zaměstnanec v plném rozsahu odpovídal přímo vůči třetím osobám, došlo by k popření smyslu právní úpravy v ZP.²⁶⁵ Tvzení, že zaměstnanec je přímo odpovědný v plném rozsahu, nelze akceptovat, neboť „*argumenty a řešení jiných právních řádů je třeba kriticky hodnotit s ohledem na celý český právní řád.*“²⁶⁶ Dle jeho názoru nejlepším řešením, které odpovídá hodnotovým rozhodnutím ZP, je přímá odpovědnost v omezeném rozsahu, neboť pro zaměstnance v podstatě nepředstavuje žádnou větší změnu, pouze nehradí škodu zaměstnavateli, ale přímo poškozenému. Toto řešení dle jeho názoru odpovídá principům spravedlnosti a je nejvíce slučitelné s naším právním řádem.²⁶⁷

Tento názorový proud tedy představuje střední alternativu oproti dvěma předchozím. Přímá odpovědnost zaměstnance je připuštěna, nicméně v omezeném rozsahu, který je dán pracovněprávní úpravou.

Poslední z výše uvedených odborných názorů považuji za nejpříjemnější. Tato alternativa dle mého reflektuje vyváženost práv a povinností poškozené třetí osoby a zaměstnance. Je tomu tak z toho důvodu, že 1) poškozený má přímý nárok i vůči skutečnému škůdci (nikoliv pouze vůči jeho zaměstnavateli) a 2) zaměstnanec je sice za způsobenou újmu přímo odpovědný vůči třetí osobě, ale je mu poskytnuta ochrana zákoníkem práce. Postavení poškozeného se tímto zlepšuje, neboť bude mít možnost volby mezi více škůdci a postavení zaměstnance se navíc oproti předešlé právní úpravě nemění, pouze se změní jeho věřitel.

Ačkoliv jsou argumenty druhého názorového proudu velice kvalitní, mám zato, že vzhledem ke specifčnosti české pracovněprávní úpravy je poslední z pojednávaných řešení nejvíce koherentní s českým právním řádem. Na druhou stranu názor, který vylučuje přímou odpovědnost zaměstnance, považuji za překonaný, a to z toho důvodu, že pokud by zákonodárce chtěl zakázat přímou odpovědnost zaměstnance, učinil by tak výslovně, jak tomu bylo za předchozí právní úpravy.

Otázka přímé odpovědnosti či neodpovědnosti zaměstnance za újmu způsobenou třetí osobě za účinnosti OZ 14 ještě nebyla českými soudy judikována. Mám však zato, že by ke změně dosavadní judikatury mělo dojít, nicméně je pravdou, že „*soudní praxe má často tendenci setrvávat na cestě své předchozí judikatury.*“²⁶⁸

²⁶⁵ MELZER: *Odpovědnost za pomocníka...*, s. 72.

²⁶⁶ MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX...*, s. 371.

²⁶⁷ Tamtéž.

²⁶⁸ BEZOUŠKA, Petr, HAVEL, Bohumil, HULMÁK, Milan, MELZER, Filip, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, PIHERA, Vlastimil, RONOVSÁ, Kateřina, TĚGL, Petr, TELEČ, Ivo. Pět let poté: Nové soukromé právo v předškolním věku. *Právní rozhledy*, 2019, č. 1, s. 7.

5.2.6 Odpovědnost za nesamostatného pomocníka, culpa in eligendo, culpa in custodiendo

V předchozích podkapitolách bylo zmíněno, že způsobí-li újmu nesamostatný pomocník, nastává odpovědnost principála bez ohledu na to, zda škodu způsobí závazkovému věřiteli nebo třetí osobě. Rozdíl spočívá pouze v tom, že zatímco v prvním případě odpovídá za porušení smluvní povinnosti (§ 1935 ve spojení s § 2913), v druhém případě odpovídá za delikt podle § 2914 věta první ve spojení s některou skutkovou podstatou náhrady škody, například § 2909 či § 2910. Ustanovení § 2914 tak nepředstavuje skutkovou podstatu odpovědnosti za škodu, nýbrž předpokládá naplnění znaků některých skutkových podstat odpovědnosti za škodu.²⁶⁹

V jakém rozsahu je jednání nesamostatného pomocníka přičitatelné principálovi? Má být principálovi přičítána subjektivní stránka jednání pomocníka? Co když pomocník nemá delikttní způsobilost?

Zákon tyto otázky výslovně neřeší. Ztotožňuji se s názorem Melzera, podle kterého je principálovi přičítána i subjektivní stránka jednání pomocníka, což lze dovodit z ustanovení § 2895. Principál tedy nebude odpovídat za škodu způsobenou pomocníkem, který ji způsobil například v důsledku svého epileptického záchvatu.²⁷⁰ Zákon stanoví, že principál má povinnost pečlivého výběru a dostatečného dohledu. Tato povinnost se nevztahuje pouze na případy použití samostatného pomocníka, ale i na případy, kdy je použit nesamostatný pomocník. Pokud tedy principál nepečlivě (zaviněně) vybere nesamostatného pomocníka, který z určitého důvodu nemůže být delikttně odpovědný, nedochází logicky k přičtení jednání pomocníka, ale nastává přímá odpovědnost principála.²⁷¹ Z výše uvedeného tedy vyplývá, že principál odpovídá za zavinění nesamostatného pomocníka a také za svoje zavinění při nepečlivém výběru a nedostatečném dohledu.

Ustanovení § 2914 věta druhá zcela jistě dopadá na situace, kdy principál použije samostatného pomocníka.²⁷² Zákon v této souvislosti hovoří o použití samostatného pomocníka „*při plnění jiné osoby*“. Vzniká otázka, zda podle tohoto spojení odpovídá principál pouze a jen v situaci, kdy je pomocník použit k plnění dluhu a při tomto je škoda způsobena třetí osobě. Odpověď na tuto otázku zní „nikoliv“, neboť by toto náhodné hledisko neodpovídalo řešení rozumného zákonodárce. Toto spojení je tedy třeba interpretovat tak, že *při plnění jiné osoby* znamená „*při obstarání záležitostí jiné osoby*“²⁷³

²⁶⁹ MELZER: *Odpovědnost za pomocníka...*, s. 63.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 64.

²⁷¹ Tamtéž.

²⁷² Tamtéž, s. 67.

²⁷³ Tamtéž.

Pokud principál použije samostatného pomocníka *při obstarání záležitostí jiné osoby* a dojde ke způsobení újmy třetí osobě, aplikuje se § 2914 věta druhá. Toto pravidlo je založeno na premise, že principál (nadržený) odpovídá za náhradu újmy způsobené nesamostatným pomocníkem, kterého může ovlivnit příkazem nebo kontrolou. Pokud však dojde k přenesení činnosti na samostatného pomocníka, který není zahrnut ve sféře vlivu principála, nemůže zpravidla odpovídat za škodu způsobenou tímto samostatným pomocníkem.²⁷⁴ Pro tyto situace zákon stanoví odlišné pravidlo, a to zákonný ručitelství závazek vůči poškozenému, který je následkem zaviněného porušení povinnosti pečlivého výběru (*culpa in eligendo*) nebo nedostatečného dozoru (*culpa in custodinedo*).²⁷⁵ Ručitelství závazek za splnění pomocníkovy povinnosti k náhradě škody je subsidiární a závislý na existenci závazku pomocníka vůči poškozenému, neboť principál bude povinen plnit až tehdy, když pomocník nesplní svůj závazek vůči poškozenému.²⁷⁶ Melzer k ručitelství závazku principála uvádí, že principál ručí v případech, pokud to není v rozporu se základními východisky právní úpravy náhrady škody.²⁷⁷ Takový rozpor dle jeho názoru nastává, 1) kdyby principálovi „*byla přičitatelná škoda způsobená pomocníkem i podle obecných pravidel*“ a 2) „*pomocník škodu nezaviní, případně vůbec není deliktně odpovědný*“.²⁷⁸ V prvním případě by jinak došlo k omezení vlastní (principálovy) odpovědnosti, ve druhém by pak došlo k nedůvodnému zproštění odpovědnosti principála, neboť ručení je akcesorický závazek.²⁷⁹ Ve všech ostatních případech nastupuje zákonné ručení principála za splnění pomocníkovy povinnosti k náhradě škody.

Dle právně-ekonomické literatury existují dva důvody ospravedlňující existenci odlišného odpovědnostního schématu. Jako první důvod se uvádí skutečnost, že samostatní pomocníci (zpravidla subdodavatelé) budou zpravidla solventnější než zaměstnanci, a z toho důvodu zde není taková potřeba ochrany třetích osob před rizikem nesplnění povinnosti k náhradě škody ze strany subdodavatele.²⁸⁰ Druhý důvod pak spočívá v postavení samostatného pomocníka, kdy tento není součástí organizace principála a pro principála je tak mnohem obtížnější zajistit takovou míru kontroly nad jeho činností, než kterou je schopen zajistit nad svými zaměstnanci (a jinými nesamostatnými pomocníky).²⁸¹

Culpa in eligendo už od dob římského práva představuje pro principála povinnost pečlivého výběru samostatného pomocníka. Principál přenáší výkon určité činnosti na pomocníka, a z tohoto důvodu má tedy povinnost zkoumat, zda je pomocník natolik způsobilý, aby nedošlo k ohrožení

²⁷⁴ BEZOUŠKA. In HULMÁK, Milan a kol. (ed.): *Občanský zákoník VI ...*, s. 1577-1580.

²⁷⁵ Tamtéž.

²⁷⁶ HRÁDEK. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. (ed.): *Občanský zákoník...*, s. 975.

²⁷⁷ MELZER: *Odpovědnost za pomocníka...*, s. 68.

²⁷⁸ Tamtéž.

²⁷⁹ Tamtéž.

²⁸⁰ SZTEFEK: *Deliktní odpovědnost principálů za pomocníky...*, s. 9.

²⁸¹ POSNER, Richard. *Economic Analysis of Law*. Eight edition. Aspen Publishers, 2011, s. 240.

třetích osob.²⁸² Při pečlivém výběru je třeba vycházet z dostupných informací o pomocníkovi, dále z konkrétních okolností případu, a také z dřívějších zkušeností s pomocníkem.²⁸³ Při výběru pomocníka platí pravidlo: čím větší možnost ohrožení třetích osob skrze činnost, kterou má vykonat samostatný pomocník, tím vyšší mají být požadavky na pečlivost principála.²⁸⁴ Podcení-li principál povinnost pečlivého výběru a jedná při výběru pomocníka nedostatečně, hovoříme o „*zavinění při výběru*“.²⁸⁵ Pokud tedy s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem nemá pomocník vlastnosti a schopnosti pro výkon svěřené činnosti, je třeba zkoumat, zda o tomto principál věděl nebo zda o tom alespoň vědět mohl.²⁸⁶ Důkazní břemeno při porušení povinnosti pečlivého výběru nese poškozený.²⁸⁷

Culpa in custodiendo představuje pro principála povinnost dostatečného dohledu nad výkonem svěřené činnosti pomocníka. Tato povinnost je na rozdíl od povinnosti pečlivého výběru založena zpravidla smluvně, nikoliv zákonem.²⁸⁸ Povinnost dostatečného dohledu plní dvě základní funkce, a to funkci kontrolní a preventivní.²⁸⁹ Stejně jako u povinnosti pečlivého výběru platí stejné pravidlo, tedy: čím větší možnost ohrožení třetích osob skrze činnost, kterou má vykonat samostatný pomocník, tím vyšší mají být požadavky na dohled. Dostatečnost dohledu se musí zkoumat *ad hoc* s ohledem na konkrétní situaci a okolnosti.²⁹⁰ Důkazní břemeno stejně jako při *culpa in eligendo* nese poškozený, pro kterého však může být velice obtížné prokázat porušení obou těchto povinností.²⁹¹ Ke splnění povinnosti dostatečného dohledu nad samostatným pomocníkem, například u smlouvy o dílo, kdy je předmětem díla zhotovení určité stavby, se kromě formální kontroly zápisů ze stavby, stavebního deníku či projektové dokumentace požaduje, aby principál (případně pověřená kontrolující osoba) byl v dostatečné míře fyzicky přítomen na stavbě a kontrolu prováděl přímo na místě stavby.²⁹²

Účelem *culpa in eligendo*, *culpa in custodiendo* a potencionálního ručení principála za deliktní jednání samostatných pomocníků je dle Sztefka „*minimalizace rizik spojených s neexistencí odpovědnosti principála, ať už jde o možnou preferenci subdodavatelů před zaměstnanci či jinými pomocníky nebo preferenci nesolventních subdodavatelů před solventními*“.²⁹³ S tímto tvrzením nesouhlasí například J. Černohlávek,

²⁸² BEZOUŠKA. In HULMÁK, Milan a kol. (ed.): *Občanský zákoník VI ...*, s. 1577-1580.

²⁸³ HRÁDEK. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. (ed.): *Občanský zákoník...*, s. 975.

²⁸⁴ BEZOUŠKA. In HULMÁK, Milan a kol. (ed.): *Občanský zákoník VI ...*, s. 1577-1580.

²⁸⁵ MELZER: *Odpovědnost za pomocníka...*, s. 65.

²⁸⁶ Tamtéž.

²⁸⁷ PAŠEK. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. (ed.): *Občanský zákoník ...*, s. 2840.

²⁸⁸ BEZOUŠKA. In HULMÁK, Milan a kol. (ed.): *Občanský zákoník VI ...*, s. 1577-1580.

²⁸⁹ Tamtéž.

²⁹⁰ MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol.: *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX...*, s. 365.

²⁹¹ ČERNOHLÁVEK, Josef. Odpovědnost subdodavatele za škodu a za vady díla. *Stavební právo: bulletin*, 2018, č. 3, s. 25.

²⁹² Tamtéž.

²⁹³ SZTEFEK: *Deliktní odpovědnost principálů za pomocníky...*, s. 12.

podle něhož dojde ke značnému zhoršení postavení poškozeného, a to jak právního, tak i ekonomického. Samostatným pomocníkem může být živnostník (svářeč, bagrista) nebo malá obchodní společnost s omezeným majetkem, která v době uplatňování nároku již nemusí existovat nebo bude v úpadku.²⁹⁴ V takové situaci by měl nastoupit ručitelský závazek principála, ovšem za předpokladu, že mu bude poškozeným prokázáno porušení povinnosti pečlivého výběru nebo pečlivého dohledu, což může být obtížné. Poškozenému však nebrání, aby své právo na náhrady škody vůči principálovi uplatňoval podle jiných skutkových podstat náhrady škody, tedy například podle § 2924 (škoda způsobená provozem), kdy solidarita škůdců je možná i v případě, že neodpovídají podle stejné skutkové podstaty náhrady škody. Podstatné je, že škůdci „*naplnily zákonné předpoklady vzniku povinnosti k náhradě téže újmy vzniklé témuž poškozenému.*“²⁹⁵

5.3 Vztah k předchozí právní úpravě a ke speciálním právním úpravám

Jak již bylo výše uvedeno, OZ 14 se od předchozí právní úpravy výrazně odchýlil. Především umožnil přímou odpovědnost pomocníků, čímž došlo k výraznému posílení práv poškozeného.²⁹⁶ Dále rozlišuje případy použití pomocníků při plnění dluhu a případy ostatní.²⁹⁷ Předchozí právní úprava byla dle mého názoru velice nedostatečná a některé závěry judikatury za její účinnosti považují za absurdní a za neslučitelné s hodnotami vyspělého právního řádu.²⁹⁸

Kromě § 1935 je v občanském zákoníku upraveno i jiné speciální ustanovení. Jedná se o ustanovení § 2542, kdy se pořadatel povinnosti k náhradě škody zproští, prokáže-li, že porušení smluvní povinnosti lze přičíst třetí osobě, která se nepodílí na poskytování služeb cestovního ruchu zahrnutých do zájezdu, a nebylo možné je předvídat nebo odvrátit.

Ve vztahu § 167, kdy je škoda způsobena členem voleného orgánu právnické osoby, jejím zaměstnancem nebo jiným zástupcem, je třeba uvést, že toto ustanovení nevylučuje aplikaci § 2914. Právnická osoba tedy může odpovídat na základě § 2914, jen se jí bude podle toho ustanovení přičítat jednání jiných osob než těch, které jsou uvedené v § 167.²⁹⁹

Aplikaci § 2914 vylučuje i použití jiných právních předpisů. Jedná se například o zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti státu za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

²⁹⁴ ČERNOHLÁVEK: *Odpovědnost subdávatele za škodu...*, s. 26.

²⁹⁵ PAŠEK. In PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. (ed.): *Občanský zákoník...*, s. 2841.

²⁹⁶ Podrobněji k postavení poškozeného například viz SEDLATÝ, Petr, ŽÍŽKA, Vít. *Odpovědnost pomocníka za škodu způsobenou při činnosti jiného z pohledu třetích osob* [online]. epravo.cz, 19. května 2017 [cit. 11. listopadu 2018]. Dostupné na <<https://www.epravo.cz/top/clanky/odpovednost-pomocnika-za-skodu-zpusobenou-pri-cinnosti-jineho-z-pohledu-tretich-osob-105895.html>>.

²⁹⁷ Tedy smluvní a delikt ní odpovědnost principála.

²⁹⁸ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. června 2001, sp. zn. 4 Tz 113/2001. či usnesení Ústavního soudu ze dne 20. května 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01.

²⁹⁹ MELZER: *Odpovědnost za pomocníka...*, s. 52.

5.4 Závěr

V rámci této kapitoly bylo pojednáno o současném právním stavu odpovědnosti za pomocníka, o rozlišení § 1935 a § 2914, o výkonu činnosti pro jiného, o přímé odpovědnosti pomocníků, o odpovědnosti za nesamostatné pomocníky, a také o vztahu k předchozí právní úpravě a ke speciálním úpravám. Klíčová je zejména otázka možnosti přímé odpovědnosti pomocníků, o které zřejmě není pochyb. Problematika přímé odpovědnosti zaměstnanců za způsobenou škodu třetí osobě již tak zřejmá není a svědčí o tom i fakt, že v odborné veřejnosti na tuto záležitost existují odlišné názory. V otázce výkonu činnosti pro jiného bylo poukázáno na to, že současné judikатурní kritérium nemusí postihovat všechna protiprávní jednání pomocníků. Bude samozřejmě záležet na tom, jak se k těmto problematikám postaví soudy. Lze však konstatovat, že postavení poškozeného se oproti minulé právní úpravě zlepšilo.

Závěr

Cílem této práce bylo jednak zachytit historický vývoj institutu odpovědnosti principála za pomocníky, a také poskytnout objektivní zhodnocení, zda dosavadní judikatura k OZ 64 v této oblasti je stále hodnotově slučitelná i se současným právním řádem, nebo zda už je vytvořen prostor pro to, aby tato judikatura byla překonána. Do komparace jednotlivých právních úprav, které na našem území platily, byla zahrnuta i právní úprava vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Součástí geneze se v této práci stal i přehled judikatury, v rámci kterého, lze kromě vývoje právní úpravy sledovat i vývoj rozhodnutí soudů jednotlivých období. V souvislosti s výkladem nové právní úpravy byly představeny a rozebrány jednotlivé možnosti interpretace, které se v současné odborné veřejnosti nejčastěji vyskytují. Z řešení stanovených výzkumných otázek odvozují následující závěry.

Z geneze tohoto institutu vyplývá, že přímá odpovědnost pomocníků byla historicky samozřejmou součástí našeho právního řádu. Její historické kořeny lze spatřit již v římském právu. Přímá odpovědnost pomocníků byla přípustná za účinnosti OZO, ale dokonce i za účinnosti OZ 50. S přímou odpovědností počítal zřejmě i vládní návrh z roku 1937, který měl být pouze mírnou revizí OZO. První změny však přišly na začátku 60. let minulého století, a to v souvislosti se soudní praxí Nejvyššího soudu ohledně výkladu zákona č. 71 /1958 Sb.³⁰⁰ Nejvyšší soud ve vybraných rozhodnutích zakázal přímou odpovědnost zaměstnanců. Jeho závěry se pak explicitně promítly i do právní úpravy OZ 64, který obecně zakazoval přímou odpovědnost pomocníků.

Postavení poškozeného je oproti minulé právní úpravě příznivější, neboť mu současné právo umožňuje právo volby, na koho se obrátit se svým nárokem. Nicméně, zatímco o přímém nároku vůči pomocníkovi zřejmě není pochyb, o přímém nároku vůči zaměstnanci toto říct nelze. Já se však domnívám, že by přímá odpovědnost zaměstnance, alespoň v omezeném rozsahu, měla být připuštěna, a to ze dvou prostých důvodů. Zatímco poškozený si škůdce nevybírá, zaměstnavatel zaměstnance ano. Za další postavení zaměstnance se nezhorší, pouze se změní jeho věřitel, protože zaměstnanec by stejně musel hradit škodu zaměstnavateli v rámci tzv. regresu.

Přímá odpovědnost pomocníků (i zaměstnanců) byla historicky, jak již bylo uvedeno, samozřejmou součástí našeho právního řádu. Je obecně známo, že při tvorbě současného občanského zákoníku se zákonodárce inspiroval nejen příbuznými právními řády, ale také právní úpravou OZO či vládního návrhu z roku 1937. Není tedy divu, že současná právní úprava (§ 1935 a § 2914) je obdobného obsahu jako tehdejší § 1313a a § 1315 o. z. o, který přímou odpovědnost

³⁰⁰ Zákon č. 71/1958 Sb., o závazcích k náhradě škody způsobené zaměstnancem porušením povinností z pracovního poměru.

zaměstnanců umožňoval. Na druhou stranu je však třeba respektovat, že současný právní řád, na rozdíl od prvorepublikové úpravy, tvoří i zákoník práce, který chrání postavení zaměstnance. Proto se dle mého názoru, jako nejspravedlivější a se současným právním řádem nejvíce slučitelné, jeví takové řešení, které přímou odpovědnost zaměstnanců připouští, ale pouze v rozsahu stanoveným zákoníkem práce.

Kritérium „jednání v zájmu principála“, kterým se řídí dosavadní judikatura v otázce tzv. excesu, považuji za nedostatečné, neboť nepostihuje všechna možná protiprávní jednání pomocníků, kdy se zdá jako spravedlivé, aby odpovědnost nesl současně i principál. V praxi tedy mohou nastat případy, kdy principál nebude odpovědný, protože se podle dosavadních měřítek jedná o excus. F. Melzer v této souvislosti uvádí modelový příklad, kdy pomocník (či zaměstnanec) instalátérské firmy okrade zákazníka v jeho bytě. V takovémto případě by poškozený neměl možnost obrátit se se svým nárokem na principála i přesto, že se jako spravedlivější jeví, pokud by principál odpovídal současně s pomocníkem. Koneckonců je to principál, kdo vybral daného instalátéra, nikoliv poškozený. Jako vhodnější řešení se tedy nabízí tzv. kritérium rizika, která navrhuje F. Melzer či kritérium charakteristického jednání, kterým se řídí americké soudy a které doporučuje M. Sztetek.

Rozlišování mezi smluvní a delikt ní odpovědností principála má význam pro odlišná odpovědnostní schémata. V prvním případě principál odpovídá za škodu vzniklou při plnění dluhu vůči svému věřiteli objektivně, tj. bez ohledu na své zavinění. Důvodem objektivní odpovědnosti je existence závazkového vztahu mezi dvěma konkrétními subjekty. V druhém případě se jedná o odpovědnost vůči třetím osobám za zavinění při výběru pomocníka (*culpa in eligendo*) nebo za nedostatečný dohled nad pomocníkem (*culpa in custodiendo*), který způsobil škodu při obstarávání záležitostí (nově při výkonu činnosti) principála. Tak tomu bylo historicky. Současné právo však navíc nově rozlišuje mezi škodou způsobenou tzv. samostatným a nesamostatným pomocníkem. Význam tohoto rozlišování má vliv na to, zda principál je v režimu odpovědnostním nebo v režimu ručení. Zatímco na smluvní odpovědnost principála nemá vliv, zda škodu způsobí samostatný či nesamostatný pomocník, u delikt ní odpovědnosti principála je tento vliv patrný. V případě, že škodu třetí osobě způsobí nesamostatný pomocník, nastává odpovědnost principála, pokud však škodu způsobí samostatný pomocník, vzniká principálovi zákonný ručitel ský závazek k náhradě škody za pomocníka, pokud jej nepečlivě vybral nebo na něj nedostatečně dohlížel. Důvody tohoto rozlišování spočívají jednak v tom, že samostatným pomocníkem bude zpravidla subdodavatel, který bude pravděpodobně solventnější než zaměstnanec či jiný nesamostatný pomocník, a také skutečnost, že principál není schopen kontrolovat veškerou detailní činnost samostatného pomocníka, neboť tento není součástí jeho organizace.

Na základě zodpovězených výzkumných otázek mohu nyní potvrdit a vyvrátit stanovené hypotézy. Mohu tedy potvrdit, že současný občanský zákoník umožňuje přímou odpovědnost pomocníků, a mám zato, že zákonný limit pro zaměstnance v § 257 odst. 2 ZP se uplatní i vůči třetím osobám (poškozeným). Naopak mohu, s ohledem na výše uvedené, vyvrátit, že kritérium dosavadní judikatury v otázce excesu není dostačujícím a nejspravedlivějším řešením.

Zcela na závěr této práce bych chtěl uvést, že jsem si vědom, že konečné slovo vysloví až judikatura. Nicméně na základě svých zjištění mohu konstatovat, že s ohledem na právní historii tohoto institutu a na stav současného právního řádu je vytvořen prostor pro to, aby došlo k překonání dosavadní judikatury. Její budoucí vývoj proto budu bedlivě sledovat, neboť se jedná o zásadní problematiku v oblasti deliktního práva, která má významné ekonomické dopady.

Seznam použité literatury

Komentáře a monografie

1. BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1981. 512 s.
2. BIČOVSKÝ, Jaroslav, FIALA, Josef, HOLUB, Milan. *Občanský zákoník: poznámkové vydání s judikaturou a novou literaturou*. 6. vydání. Praha: Linde, 1998. 713 s.
3. DVOŘÁK, Jan, MALÝ, Karel a kol. *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. 687 s.
4. EHRENZWEIG, Armin. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Band 2., Das Recht der Schuldverhältnisse*. Wien: Manzsche Verlags – und Universitätsbuchhandlung, 1920. 717 s.
5. ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. Praha: Linde, 2008. 1391 s.
6. FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. *Občanský zákoník. Komentář. I. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009. 904 s.
7. GILIKER, Paula. *Vicarious Liability in Tort: A Comparative Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010. 330 s.
8. HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. vyd. Praha: J. Otto, 1910. 1243 s.
9. HULMÁK, Milan a kol. (ed). *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2054-3014). Komentář*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 2046 s.
10. HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721-2054). Komentář*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 1344 s.
11. KNAPP, Viktor. *Učebnice občanského a rodinného práva. Svazek 2, závazkové právo*. Praha: Orbis, 1954. 403 s.
12. KOBLIHA, Ivan. *Obchodní zákoník: úplný text zákona s komentářem: podle stavu k 1.4.2006*. Praha: Linde, 2006. 1554 s.
13. KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské. Díl 3, Právo obligační*. 4. doplněné vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. 413 s.
14. KRČMÁŘ, Jan. *Právo občanské. Díl 3, Právo obligační*. Praha: VŠEHHRD, 1929. 340 s.
15. MAYR, Robert. *Soustava občanského práva. Kniha třetí: Právo obligační*. Brno: Nakladatelství Barvič & Novotný, 1928. 403 s.
16. MELZER, Filip, TĚGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IX. § 2894–3081*. Praha: Leges, 2018. 1728 s.

17. MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013. 720 s.
18. PELIKÁNOVÁ, Irena. *Komentář ke obchodnímu zákoníku. Díl 3, A*. Praha: Linde, 1996. 959 s.
19. PETROV, Jan, VÝTISK, Michal, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. 3053 s.
20. POSNER, Richard. *Economic Analysis of Law*. Eight edition. Aspen Publishers, 2011. 1040 s.
21. Přeložili BLAHO, Peter, BARTOŠÍKOVÁ, Jarmila, SKŘEJPEK, Michal, ŽYTEK, Jakub. *Digesta, neboli, Pandekty: svazek I, kniha I-XV, vybrané části = Digesta, seu, Pandectae : tomus I, liber I-XV, fragmenta selecta*. Praha: Karolinum, 2015. 701 s.
22. Přeložili BLAHO, Peter, BARTOŠÍKOVÁ, Jarmila. *JUSTINLÁN. Corpus Iuris Civilis. Tomus I, Digesta*. Bratislava: Eurokodex, 2008. 528 s.
23. Přeložili BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani institutiones: Justinianiánské instituce*. Praha: Karolinum, 2010. 411 s.
24. RANDA, Antonín. *O závazcích ke náhradě škody dle rakouského práva občanského*. 6. vydání. Praha: J. Otto, 1899. 120 s.
25. RUMMEL, Peter a kol. *Kommentar zum Allgemeinem bürgerlichen Gesetzbuch. Band 2/2b*. 3. vydání. Wien: Mainz, 2004. 661 s.
26. SEDLÁČEK, Jaromír, ROUČEK, František a kol. *Komentář ke československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl 5, (§§ 1090 až 1341)*. Praha: V. Linhart, 1937. 1011 s.
27. SEDLÁČEK, Jaromír. *Obligační právo III*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 92.
28. SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona. *Civilní kodexy 1811, 1950, 1964*. Brno: Doplněk, 1993. 594 s.
29. SPIER, Jaap. *Unification of Tort Law: Liability for Damage Caused by Others*. Hague: Kluwer Law International, 2003. 335 s.
30. ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek VI*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014. 1516 s.
31. ŠVESTKA, Jiří, KNAPPOVÁ, Marta, DVOŘÁK, Jan a kol. (ed). *Občanské právo hmotné. 2, díl třetí, Závazkové právo*. 4. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2005. 612 s.
32. ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář*. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2009. 1394 s.
33. TICHÝ, Luboš, HRÁDEK, Jiří. *Deliktní právo*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. 496 s.
34. TISLCH, Emmanuel. *Obligace: část zvláštní*. Praha: VŠEHRD, 1909. 127 s.

35. VÁŽNÝ, Jan. *Římské právo obligační – část I.* Bratislava: Nákladem právnické fakulty university Komenského v Bratislavě, 1924. 140 s.
36. ZIMMERMANN, Reinhard. *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition.* Oxford: Oxford University Press, 1996. 1241 s.

Odborné články

1. BĚLINA, Michal. Změnilo se pracovní právo s novým občanským zákoníkem? *Právní rozhledy*, 2015, č.2, s. 52-55.
2. BEZOUŠKA, Petr, HAVEL, Bohumil, HULMÁK, Milan, MELZER, Filip, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, PIHERA, Vlastimil, RONOVSKÁ, Kateřina, TÉGL, Petr, TELEC, Ivo. Pět let poté: Nové soukromé právo v předškolním věku. *Právní rozhledy*, 2019, č. 1, s. 1-8.
3. BRŮHA, Dominik. NOZ a problémy v pracovněprávní náhradě škody. *Práce a mzda*, 2013, č. 12, s. 21-23.
4. ČECH, Petr, FLÍDR, Jan. Odpovídá zaměstnanec třetí osobě za škodu, kterou jí způsobí při plnění pracovních úkolů? *REKODIFIKACE & PRAXE*, 2015, č. 3, s. 15-22.
5. ČERNOHLÁVEK, Josef. Odpovědnost subdodavatele za škodu a za vady díla. *Stavební právo: bulletin*, 2018, č. 3, s. 22-27.
6. LUBY, Štefan. Povaha, funkcie a zásady záväzkového práva podľa obč. zákoníka. *Právnik*, 1952, roč. 91, s. 158–182.
7. MAC CORMACK, Geoffrey. Culpa in eligendo. *RIDA*. 1971, roč. XVIII, č. 3., s. 524-551.
8. MELZER, Filip. Odpovědnost za pomocníka podle § 2914 českého Občanského zákoníku. *SOCIETAS ET IURISPRUDENTIA*, 2016, roč. 4, č. 4, s. 43-76.
9. SZTEFEK, Martin. Delikttní odpovědnost principálů za pomocníky: srovnávací a právně-ekonomická analýza § 2914 ObčZ. *Právní rozhledy*, 2017, č. 1, s. 6-12.

Právní předpisy

1. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
4. Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník
5. Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
6. Zákon č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský
7. Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti státu za škodu, ve znění pozdějších předpisů

8. Zákon č. 71/1958 Sb., o závazcích k náhradě škody způsobené zaměstnancem porušením povinností z pracovního poměru
9. Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937

Soudní rozhodnutí

1. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2005, sp. zn. 25 Cdo 482/2005.
2. Stanovisko občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 11. 1970, Cpj 87/70.
3. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2007, sp. zn. 25 Cdo 2269/2006.
4. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 10. 2011, sp. zn. 30 Cdo 1509/2011.
5. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. června 2001, sp. zn. 4 Tz 113/2001.
6. Usnesení Ústavního soudu ze dne 20. května 2002, sp. zn. IV. ÚS 315/01.
7. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 5. 2006, sp. zn. 25 Cdo 670/2005.
8. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2016, sp. zn. 25 Cdo 4330/2014.
9. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2011, sp. zn. 23 Cdo 2023/2009.
10. Rozhodnutí krajského soudu v Praze z 18. listopadu 1959, sp. zn. 21 Co 730/59.
11. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. 5. 1960, sp. zn. 4 Cz 48/60.
12. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 6. 1960, sp. zn. 4 Cz 42/60.
13. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 23. 3. 1920, sp. zn. Rv I 123/20.
14. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 26. 9. 1934, sp. zn. Rv I 2376/32.
15. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 13. 1. 1925, sp. zn. Rv I 1742/24.
16. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 24. 7. 1923, sp. zn. R II 299/23.
17. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 5. 12. 1929, sp. zn. Rv II 92/29.

Internetové zdroje

1. *Historické senátní tisky z 4. volebního období 4. zasedání – senátní tisky* [online]. senat.cz, [cit. 8. prosince 2018]. Dostupné na https://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/4vo/tisky/T0425_12.htm.
2. KOLMAČKA, Viktor. *Úvod ke smlouvě s ochrannými účinky ve prospěch třetího v české právní úpravě* [online]. iurium.cz, 13. prosince 2017 [cit. 27. října 2018]. Dostupné na <https://www.iurium.cz/2017/12/13/smlouva-ochranne-ucinky/>.
3. SEDLATÝ, Petr, ŽIŽKA, Vít. *Odpovědnost pomocníka za škodu způsobenou při činnosti jiného z pohledu třetích osob* [online]. epravo.cz, 19. května 2017 [cit. 11. listopadu 2018]. Dostupné na <https://www.epravo.cz/top/clanky/odpovednost-pomocnika-za-skodu-zpusobenou-pri-cinnosti-jineho-z-pohledu-tretich-osob-105895.html>.

Shrnutí

Diplomová práce, která nese název „Odpovědnost principála za použití pomocníka – vývoj právní úpravy od římského práva po současnost“, se zabývá zejména historickým vývojem tohoto institutu a rovněž podává objektivní analýzu možných interpretací nové právní úpravy ve vztahu ke stávající judikatuře, a to především v souvislosti s otázkou přímé odpovědnosti pomocníků a otázkou excesu. Cílem práce je tedy komparovat jednotlivé právní úpravy principu odpovědnosti principála za pomocníky a také objektivně posoudit, zda je dosavadní judikatura k občanskému zákoníku z roku 1964, která řeší problematiku principu odpovědnosti principála za pomocníky, stále hodnotově slučitelná se současným právním řádem, nebo zda je třeba tuto judikaturu považovat za překonanou.

Práce je rozdělena do pěti kapitol, které chronologicky zachycují historický vývoj tohoto institutu od dob římského práva po občanský zákoník z roku 2014. Právě poslední kapitola tvoří jádro této práce. Jejím cílem je, zejména v otázce přímé odpovědnosti pomocníků a tzv. excesu prostřednictvím historických, právních, ale i ekonomických argumentů kriticky zhodnotit, zda je při výkladu nové právní úpravy vytvořen prostor pro odklonění se od stávající judikatury, či nikoliv.

Diplomová práce čerpá z řady komentářů, monografií a odborných článků významných představitelů české i zahraniční civilistiky, ať už současných či dřívějších. Práce rovněž čerpá ze současné, ale i historické judikatury. Součástí kapitoly o římském právu jsou pak překlady Justiniánských Digest od předních československých a zahraničních romanistů.

Diplomová práce vychází z právního stavu, který je aktuální ke dni 1. 3. 2019.

Abstract

The diploma thesis titled „Vicarious Liability for the Acts of an Agent – The Development of Legal Regulations from Roman Law to the Current Legislation.“ deals with the historical development of this legal principle and also provides an objective analysis of possible interpretations of the new legislation in relation to existing case law, especially in relation to the issue of direct liability of agents (employers) and the issue of excess. The aim of the thesis is to compare historical legal regulations of this principle, and also objectively assess whether the existing case law that addresses this issue is still compatible with the current legal order or whether this case law is to be considered as overcome.

The thesis is divided into five chapters, that chronologically capture the development of this institute from the time of Roman Law to the Czech Civil Code of 2014. The very last chapter is the core of this work. Its aim, in particular as regards the direct liability of agents and the so-called excess, is to critically assess, through historical, legal and economic arguments, whether or not there is room for diverting from existing case law when interpreting new legislation.

The diploma thesis uses the information gained from many specialist Czech and foreign commentaries, monographs, journal articles. The thesis also draws on current and historical case law. Part of the chapter on Roman law is also the translation of Justinian Digest translated by leading Czechoslovak and foreign Romanists.

The diploma thesis is based on the current legislation as of 1 March 2019.

Klíčová slova

Odpovědnost principála, vývoj, přímá odpovědnost, pomocník, zaměstnanec, deliktní právo, *culpa in eligendo*, *culpa in custodiendo*, exces, římské právo, ABGB, občanský zákoník z roku 1950, občanský zákoník z roku 1964, občanský zákoník 2014, náhrada škody, vývoj judikatury.

Keywords

Vicarious liability, development, direct liability, agent, employee, tort law, *culpa in eligendo*, *culpa in custodiendo*, excess, Roman Law, ABGB, Civil Code of 1950, Civil Code of 1964, Civil Code of 2014, damages, development of case law.